

MEHANIZAM ZA NAKNADU ŠTETE ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA U BOSNI I HERCEGOVINI VODIČ ZA INSTITUCIJE I ORGANIZACIJE

Autor: Eldan Mujanović

Novembar 2025.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

**MEHANIZAM ZA NAKNADU ŠTETE
ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA U
BOSNI I HERCEGOVINI**
VODIČ ZA INSTITUCIJE I ORGANIZACIJE

Autor: Eldan Mujanović

Novembar 2025.

Ovaj sadržaj je pripremljen u sklopu projekta Vijeća Evrope „Jačanje pristupa pravdi i učinkovitim pravnim lijekovima za žrtve trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini“, koji se provodi u okviru Akcionog plana Vijeća Evrope za Bosnu i Hercegovinu (2022-2025) i finansira dobrovoljnim priložima.

Svi izneseni stavovi pripadaju autorima i ne odražavaju nužno zvaničnu politiku Vijeća Evrope.

Reprodukcija odlomaka (do 500 riječi) je dozvoljena, osim u komercijalne svrhe, sve dok je očuvana cjelovitost teksta, ako se odlomak ne koristi van konteksta, ne daje nepotpune informacije ili na drugi način ne dovodi čitaoca u zabludu u smislu prirode, obima ili sadržaja teksta. Izvorni tekst uvijek mora biti citiran na sljedeći način: „© Vijeće Evrope, godina izdanja“.

Sve ostale zahtjeve u vezi sa umnožavanjem/prijevozom cijelog ili dijela dokumenta treba uputiti Odjelu za publikacije i vizualni identitet Vijeća Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int).

Prijelom i dizajn: Vijeće Evrope
Fotografija na naslovnici: GALLAGHER Julia/Shutterstock

www.coe.int

www.coe.int/sarajevo

© Vijeće Evrope, 2025

Sadržaj

SKRAĆENICE	4
ZAHVALNICA	5
UVOD	7
MEĐUNARODNI I DOMAĆI PRAVNI OKVIR	8
Relevantne konvencije i direktive Evropske unije	8
Obaveze Bosne i Hercegovine prema međunarodnom pravu	9
STRATEŠKI PRISTUP I POLITIKA SUPROTSTAVLJANJA TRGOVINI LJUDIMA U BOSNI I HERCEGOVINI	11
Državna strategija suprotstavljanja trgovini ljudima	11
Decentralizacija pristupa: Naknada štete unutar četiri krivično-pravna sistema	14
MODALITETI KOMPENZACIJE ŽRTAVA	16
Naknada štete u krivičnom postupku	17
Zajednički regulativni okvir	17
Nivo Bosne i Hercegovine	20
Federacija Bosne i Hercegovine	22
Republika Srpska	25
Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine	27
Naknada štete primjenom propisâ o oduzimanju nezakonito stečene imovine	30
Nivo Bosne i Hercegovine	30
Federacija Bosne i Hercegovine	31
Republika Srpska	33
Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine	33
Naknada štete u parničnom postupku	34
Nivo Bosne i Hercegovine	35
Federacija Bosne i Hercegovine	35
Republika Srpska	36
Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine	36
PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE KOMPENZACIJSKIH MEHANIZAMA	37
ANEKS: UPOREDNI PRIKAZ KOMPENZACIJSKIH EUROPSKIH MODELA NAKNADE ŠTETE	40
RELEVANTNI PRAVNI IZVORI	49

Skraćenice

ARO	Uredi za oduzimanje imovine
BDBiH	Brčko distrikt Bosne i Hercegovine
BiH	Bosna i Hercegovina
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
IPZ	Imovinskopravni zahtjev
KZ	Krivični zakon/zakonik
OSCE	Organizacija za sigurnost i kooperaciju u Evropi
PIR	Posebne istražne radnje
RS	Republika Srpska
VSTV BiH	Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH
ZKP	Zakon o krivičnom postupku
ZOISKD	Zakon o oduzimanju imovine koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela
ZONSIKD	Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine
ZoIP SBiH	Zakon o izvršnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine

Zahvalnica

Ova publikacija rezultat je višegodišnjih zajedničkih napora Vijeća Evrope i Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine na osiguranju efikasnijeg pristupa pravdi i pravnim lijekovima za žrtve trgovine ljudima. Njena svrha je da pokaže kako se u postojećem ustavno pravnom okviru BiH mogu provesti obaveze obeštećenja žrtava, koje proizlaze iz međunarodnog i domaćeg zakonodavstva.

■ Dokument je zamišljen kao vodič za institucije u Bosni i Hercegovini u ostvarivanju zakonskih prava žrtava i obezbjeđivanju naknade za zločin počinjen nad njima. Nadamo se da će poslužiti kao vrijedan alat pravnim stručnjacima, policijskim službenicima, pružaocima usluga i svima uključenim u borbu protiv trgovine ljudima – od istraživanja i procesuiranja počilaca do informiranja žrtava o njihovim pravima.

■ Prvenstveno odajemo priznanje žrtvama trgovine ljudima u BiH, čija su hrabrost i upornost inspirisale nastanak ovog vodiča i ukazale na potrebu za sveobuhvatnom podrškom i jačanjem mjera zaštite.

■ Iskreno zahvaljujemo policijskim i pravnim službenicima – istražiteljima, sudijama, tužiocima i pružaocima pravne pomoći – na njihovoj neumornoj posvećenosti pravdi i dobrobiti žrtava. Posebno priznanje zaslužuju institucije i nevladine organizacije uključene u referalni mehanizam, koje pružaju osnovne usluge žrtvama i imaju ključnu ulogu u prevenciji i suzbijanju trgovine ljudima.

■ Posebnu zahvalnost upućujemo prof. dr. Eldanu Mujanoviću, autoru publikacije, koji je svoju ekspertizu i iskustvo uložio u ovu sveobuhvatnu analizu, povezujući finansijske aspekte trgovine ljudima sa obeštećenjem žrtava i nudeći konkretne preporuke za unapređenje mehanizama naknade. Zahvaljujemo se i sutkinji Šejli Drpljanin, čije su pravne analize iz 2023. godine, u saradnji s Vijećem Evrope, utrle put izradi ovog dokumenta.

■ Vodič je izrađen u okviru projekta Vijeća Evrope „Jačanje pristupa pravdi i učinkovitim pravnim lijekovima za žrtve trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini“, finansiranog iz Akcionog plana Vijeća Evrope za BiH. Projekt pruža podršku institucijama, stručnjacima i civilnom društvu u primjeni Konvencije Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima, kroz pristup zasnovan na ljudskim pravima – od prevencije i zaštite žrtava do krivičnog gonjenja počilaca i obezbjeđenja pravnih lijekova.

UVOD

Trgovina ljudima predstavlja jedan od veoma izraženih problema kriminaliteta u Bosni i Hercegovini (BiH), naročito u smislu kontinuirane zastupljenosti ovog fenomena, njegove izrazite dinamike i adaptivne prirode. Navedeno ne samo da ukazuje na sposobnost trgovaca ljudima da se prilagode novim trendovima u pronalaženju, vrbovanju i eksploataciji žrtava, nego i tendenciji da se pojavni oblici na izvjestan način inoviraju i kroz složene oblike kriminalnog djelovanja učine što težim za otkrivanje i dokazivanje od strane organa formalne socijalne kontrole. Žrtve ovih krivičnih djela su kako domaći državljani BiH, tako i stranci, među kojima dominiraju žene, djevojke i djevojčice koje su najčešće žrtve seksualnog iskorištavanja i prisilnog rada (naročito prisiljavanjem na prosjačenje), a praksa bilježi kontinuirani rast broja slučajeva prisilnog rada i usluga kao oblika tzv. radne eksploatacije koja je u porastu, unutar koje su većina žrtava muškarci svih uzrasta. Trgovci ljudima na ovaj način stižu enormne iznose nezakonite finansijske dobiti, dok žrtve, koje ostaju uglavnom nezaštićene, na kraju rijetko dobivaju i pravo na naknadu štete i mogućnost stvarne rehabilitacije, resocijalizacije i reintegracije.

■ Dakle, u okviru cjelokupnog razmatranja mjera suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini, tema naknade štete žrtvama ovih krivičnih djela je od prvorazrednog značaja. Pristup žrtvi iz perspektive reintegracije, kompenzacije i pravde nije samo međunarodna obaveza države, nego i moralna dužnost cijelog društva. Ovaj dokument se bavi temom mehanizama kompenzacije žrtava trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, a ovaj pojam u navedenom smislu obuhvata naknadu štete žrtvama, uključujući materijalnu i nematerijalnu štetu unutar krivičnih postupaka u krivičnim zakonodavstvima u BiH, kao i doznačavanje iz oduzete imovinske koristi kao supsidijarni oblik naknade štete.

■ Svrha dokumenta je da opiše i objasni kako je u postojećem ustavno-pravnom okviru u Bosni i Hercegovini moguće implementirati obaveze iz ovog domena, koje proističu iz međunarodnog pravnog okvira, ali i domaćeg zakonodavstva, a koje se u osnovi sastoje u stvaranju pravnih, institucionalnih, organizacijskih i provedbenih (operativnih) pretpostavki za stvarnu, dosljednu kompenzaciju osoba koje su bile žrtve tako teških nasilničkih zločina kakav je nesumnjivo trgovina ljudima.

■ Polazeći od posljednje, modificirane politike u ovoj oblasti, koja je sadržana u novoj Strategiji suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini (2024-2027), svrha je da se u okviru decentraliziranog pristupa, sačini i usvoji prijedlog Mehanizma za kompenzaciju žrtava trgovine ljudima, koji će pratiti unutrašnje uređenje krivično-pravnog sistema (koji se sastoji iz četiri autonomna zakonodavstva: na državnom nivou BiH, dva entiteta Federacije BiH (FBiH) i Republike Srpske (RS), te Brčko Distrikta BiH (BDBiH).

MEĐUNARODNI I DOMAĆI PRAVNI OKVIR

RELEVANTNE KONVENCIJE I DIREKTIVE EVROPSKE UNIJE

Bosna i Hercegovina je država članica *Konvencije Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima*. Članom 15. ove Konvencije Bosna i Hercegovina se obavezala da će predvidjeti u okviru svog unutrašnjeg prava, pravo na pomoć branitelja i pravo na besplatnu pravnu pomoć za žrtve, kao i pravo da žrtve dobiju odštetu od počinitelja krivičnih djela, te da će usvojiti zakonske ili druge neophodne mjere da bi odšteta žrtvama bila garantovana, u uslovima predviđenim njenim unutrašnjim pravom.¹

■ Član 23(3) zahtijeva od svake Strane da usvoji zakonodavne ili druge mjere kako bi se omogućila zapljena ili oduzimanje sredstava i prihoda od krivičnih djela trgovine ljudima, ili imovine čija vrijednost odgovara takvom prihodu. Ovo se odnosi ne samo na direktnu dobit od trgovine ljudima, već i na imovinu koja je transformirana, pretvorena ili pomiješana sa legitimnom imovinom.

■ Države moraju imati efikasne procedure za identifikaciju, praćenje, zamrzavanje, zapljenu i oduzimanje imovine povezane s trgovinom ljudima. Finansijske istrage treba provoditi brzo i mogu koristiti posebne istražne radnje (PIR) za praćenje tragova novca i otkrivanje skrivene imovine.

■ Države također moraju inkriminirati i kazniti pranje novca stečenog trgovinom ljudima.

■ Prema članu 15(3)- države mogu koristiti oduzetu imovinsku korist za obeštećenje žrtava trgovine ljudima, bilo direktno ili putem fonda za obeštećenje žrtava. Ova odredba Konvencije ima posebni značaj za razradu Mehanizma za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, shodno obavezama koje je država preuzela ratifikacijom ovog međunarodnog ugovora.

■ *Evropska konvencija o obeštećenju žrtava krivičnih djela nasilja*² od 24. novembra 1983. godine je oslonjena na principe pravičnosti i društvene solidarnosti. Poseban naglasak je ova konvencija stavila na neophodnost uvođenja sistema naknade štete od strane one države u kojoj je krivično djelo izvršeno, posebno u situacijama kada počinitelj krivičnog djela nije identifikovan (nepoznat) ili kada nema sredstava da naknadi štetu i to žrtavama zločina nasilja počinjenih s namjerom, koje su pretrpjele tjelesne povrede ili narušenje zdravlja, te uzdržavanih članova porodica osoba koje su umrle od posljedica takvih krivičnih djela.

1. Vijeće Evrope (2023). Studija procjene stanja s ciljem uspostave državne šeme naknade štete dostupne žrtvama trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, *Radni materijal pripremljen za Radnu grupu Ministarstva pravde BiH za izradu nacrtu Zakona o uspostavljanju fonda za obeštećenje žrtava trgovine ljudima u BiH*

2. Bosna i Hercegovina je ratifikovala ovu Konvenciju 22.03.2005. godine; Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori, broj 4/2005.

■ Prema članu 4. ove Konvencije naknada štete minimalno obuhvata naknadu za izgubljenu zaradu, troškove liječenja i bolničke troškove, te pogrebne troškove, a u odnosu na uzdržavane članove porodica i gubitak izdržavanja. Međutim, ovom Konvencijom je ostavljeno na dispoziciju državama da mogu propisati minimalan i maksimalan iznos naknade, umanjenja naknade u slučaju doprinosa žrtve počinjenju krivičnog djela, vremenskoj ograničenosti postavljanja zahtjeva za naknadu štete, financijske situacije podnositelja zahtjeva pri čemu se naknada štete može umanjiti ili odbiti, a što može ovisiti i od ponašanja žrtve ili podnositelja zahtjeva prije, tokom i poslije počinjenog krivičnog djela, uključenosti u organizovani kriminal i slično. Također, država može zadržati pravo da traži naknadu štete od počinitelja za iznos isplaćene naknade.³

■ BiH je također izrazila namjeru da uskladi svoju politiku i zakone sa standardima Evropske unije (EU) u oblasti trgovine ljudima, i to *Direktivom 2011/36/EU o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti njenih žrtava, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2002/628//PUP14*. Članom 12. ove Direktive upućuje se na obavezu zaštite žrtava trgovine ljudima u krivičnoj istrazi pri čemu su države članice određene da osiguravaju da žrtve trgovine ljudima bez odgode imaju pristup pravnom savjetovanju i, u skladu sa statusom žrtava u odgovarajućem pravosudnom sistemu, pravo na pravno zastupanje za potrebe sačinjavanja zahtjeva za naknadu štete. Pravno savjetovanje i zastupanje je besplatno ako žrtva nema dostatnih financijskih sredstava. Nadalje, članom 17. Direktive je određeno da države članice osiguravaju da žrtve trgovine ljudima imaju pristup postojećim mehanizmima naknade štete žrtvama namjernih nasilnih krivičnih djela.

■ Pravo EU u ovoj oblasti je također značajan izvor prava u pogledu usklađivanja domaćeg zakonodavstva i praksi u domenu kompenzacije žrtava trgovine ljudima. Naime, nova Direktiva EU 2024/1712 koja je izmijenila i dopunila raniju Direktivu 2011/36/EU, ima značaj i za oblast kompenzacije štete žrtvama i pravi vezu sa mjerama oduzimanja imovinske koristi. U tom smislu, Direktiva EU 2024/1712 usklađuje svoje mjere oduzimanja s novijom Direktivom EU 2024/1260 o povratu imovine i oduzimanju.⁴ Evo šta to znači u praksi:

- ▶ **Ažurirani pravni okvir:** Zastarjela pravila o oduzimanju iz prvobitne direktive o borbi protiv trgovine ljudima iz 2011. godine su ukinuta. Umjesto toga, krivična djela trgovine ljudima sada spadaju pod šira i snažnija pravila EU o oduzimanju imovine.
- ▶ **Prošireni opseg:** Novi okvir omogućava konfiskaciju koja nije zasnovana na osuđujućoj presudi i zapljenu neobjašnjivog bogatstva, ako se otkrije tokom krivične istrage i ako je povezano s trgovinom ljudima ili drugim organizovanim kriminalom.
- ▶ **Brže i efikasnije zamrzavanje imovine:** Vlasti sada mogu brzo djelovati kako bi zamrznule imovinu tokom istraga kako bi spriječile njen nestanak ili pranje novca.
- ▶ **Korištenje imovine usmjereno na žrtvu:** Oduzeta imovina može se koristiti za obeštećenje žrtava ili podršku njihovoj reintegraciji, čime se jača pristup direktive koji žrtvu stavlja na prvo mjesto.
- ▶ **Prekogranična koordinacija:** Uredi za oduzimanje imovine (ARO) u svakoj državi članici ovlašteni su pratiti i upravljati imovinom preko granica, s pristupom registrima poput nekretnina, bankovnih računa i podataka o stvarnom vlasništvu.

OBAVEZE BOSNE I HERCEGOVINE PREMA MEĐUNARODNOM PRAVU

U skladu sa relevantnim konvencijama i EU direktivama, BiH je u obavezi:

- ▶ Osigurati pravo na pomoć branitelja i pravo na besplatnu pravnu pomoć za žrtve, kao i pravo da žrtve dobiju odštetu od počinitelja krivičnih djela, u okviru svog unutrašnjeg prava i time usvesti zakonske ili druge neophodne mjere kako bi odšteta žrtvama bila garantovana.

3. Vijeće Evrope (2023). *Ibidem*.

4. Direktiva EU 2024/1260 o povratu i oduzimanju imovine.

- ▶ Usvojiti zakonodavne ili druge mjere kako bi se omogućila zapljena ili oduzimanje sredstava i prihoda od krivičnih djela trgovine ljudima, ili imovine čija vrijednost odgovara takvom prihodu, uključujući imovinu pretvorenu ili pomješanu sa legitimnom.
- ▶ Inkriminisati i sankcionisati pranje novca i time krivično goniti i kažnjavati pranje novca proizašlo iz trgovine ljudima.
- ▶ Osigurati kompenzaciju žrtvama nasilnih krivičnih djela, u slučajevima gdje počinitelj nije poznat ili nije u mogućnosti da plati.
- ▶ Omogućiti besplatno pravno savjetovanje i zastupanje u krivičnim postupcima, pogotovo u slučajevima podnošenja zahtjeva za naknadu štete. Država je dužna omogućiti brz i nediskriminatoran pristup pravdi, te obezbijediti pristup postojećim nacionalnim mehanizmima naknade štete žrtvama nasilnih krivičnih djela.
- ▶ Primjeniti ažurirani okvir koji omogućava brže i prošireno oduzimanje imovine, kao i korištenje zaplijenjene imovine za naknadu štete žrtvama i jaču prekograničnu saradnju u praćenju i povratu nezakonito stečene imovine.
- ▶ Osigurati efikasne finansijske istrage i specijalne/posebne istražne radnje (PIR), država je u obavezi razviti procedure za identifikaciju, praćenje, zamrzavanje i oduzimanje imovine povezane s trgovinom ljudima, kao i koristiti posebne istražne radnje za otkrivanje tajnih finansijskih tokova.

STRATEŠKI PRISTUP I POLITIKA SUPROTSTAVLJANJA TRGOVINI LJUDIMA U BOSNI I HERCEGOVINI

DRŽAVNA STRATEGIJA SUPROTSTAVLJANJA TRGOVINI LJUDIMA

Strategija Bosne i Hercegovine za borbu protiv trgovine ljudima je sveobuhvatan, višegodišnji plan osmišljen za rješavanje problema prevencije, krivičnog gonjenja, zaštite žrtava i institucionalne koordinacije. Najnovija strategija, usvojena za period 2024–2027, nadovezuje se na prethodne strategije i akcione planove, ispunjava međunarodne obaveze i odgovara na stalne izazove u zemlji u smislu trendova trgovine ljudima, adresiranja institucionalnih nedostataka i praćenja svih međunarodnih standarda u ovoj oblasti. Strategija se zasniva na jačanju pravnog i institucionalnog okvira, s fokusom na prevenciju, krivično gonjenje, zaštitu žrtava, smanjenje potražnje za eksploatatorskim uslugama i unapređenje međunarodne saradnje. Aktivnosti planirane ovim strateškim dokumentom su zasnovane na poštovanju prava i dostojanstva žrtava, s prioritetom za potrebe žena, djece, Roma i drugih ranjivih grupa. Svaki nivo vlasti, od državnog nivoa BiH, preko dva entiteta FBiH i RS kao i Brčko distrikta BiH, pa sve do deset kantona u entitetu Federacija BiH trebaju razviti i usvojiti svoje akcione planove u cilju implementacije istih strategija. Akcioni planovi na svim nivoima vlasti (državni, entitetski, kantonalni, BDBiH) detaljno navode konkretne aktivnosti, rokove, odgovorne institucije, indikatore i potrebe za resursima za realizaciju strateških ciljeva. Strategija promovira transparentno, inkluzivno planiranje koje uključuje civilno društvo, lokalne zajednice i međunarodne partnere.

■ Jasno je da Strategija Bosne i Hercegovine za borbu protiv trgovine ljudima za period 2024–2027⁵. nastoji intenzivirati prevenciju, podršku žrtvama, krivično gonjenje, institucionalni razvoj i međunarodnu saradnju, s posebnim fokusom na ranjive grupe i ispunjavanje međunarodnih i posebno EU standarda. Ona se oslanja na akcione planove, inkluzivnu koordinaciju i kontinuiranu evaluaciju kako bi se prilagodila novim trendovima i izazovima. Među pet strateških ciljeva, dva cilja su posebno važna za predmetnu analizu: zaštita žrtava i krivično gonjenje trgovine ljudima. U okviru cilja zaštita, planira se olakšati kompenzacija i socijalna integracija preživjelih. Paralelno s tim, strateški cilj krivično gonjenje nalaže finansijske istrage i oduzimanje nezakonito stečene imovine iz trgovine ljudima, paralelno s krivičnim istragama. Treba napomenuti da strateški cilj krivično gonjenje također uključuje mjeru pod nazivom "Osigurati kompenzaciju žrtvama trgovine ljudima u krivičnom postupku". Ovo su ključni strateški programi koji, u razradi i interakciji, trebaju omogućiti ishod efikasne kompenzacije žrtava trgovine ljudima.

5. <https://elearningapi-thb.msb.gov.ba/api/Documents/download/72>

■ Kada je riječ o modalitetima kompenzacije žrtava trgovine ljudima, u odnosu na prirodu propisa koji se imaju primijeniti i fazu postupka u kojima se to može uraditi, nova Strategija najprije predviđa naknadu štete u krivičnim postupcima. Tako se u okviru strateškog programa 3.5. spominju sljedeća moguća rješenja koja je potrebno razraditi:

1. Osigurati lakši pristup naknadi štete žrtvama krivičnih djela trgovine ljudima u krivičnom postupku, tako što će ga učiniti suštinskim elementom krivičnog postupka, a ne samo mogućnošću koja sudovima stoji na raspolaganju.
2. Obučiti sudije na temu dodjele odštete u krivičnom postupku, uspostaviti procedure oduzimanja nezakonito stečene imovine od trgovaca ljudima i uvesti djelotvorne metode blagovremene dodjele odštete.
3. U sporazume o priznanju krivice implementirati naknadu štete.
4. Promovisati među tužiocima važnost naknade štete i poduzimanja radnji s ciljem dosuđivanja imovinsko-pravnog zahtjeva žrtvi u krivičnom postupku.
5. Pozvati Urede za besplatnu pravnu pomoć, nevladine organizacije i advokate da se uključe i da pružaju pravnu pomoć žrtvama u najranijoj fazi postupka, a posebno u odnosu na naknadu štete u krivičnom postupku.

■ Važno je također spomenuti da strateška mjera 4.1, koja pripada području zaštite žrtava, polazi od jedne veoma važne preporuke koja se tiče identifikacije žrtava i otklanjana formalne diskriminacije kao prepreke za efektivnu kompenzaciju. Naime, jako je bitno da u okviru razmatranja o uspostavi kapaciteta za kompenzaciju žrtava pravo na pristup imaju ne samo formalno identificirane žrtve u krivičnim postupcima nego i potencijalne žrtve. Tačnije, važno je osigurati da identifikacija žrtava i naknadna zaštita ne zavisi od tužilačke kvalifikacije krivičnog djela kao drugog krivičnog djela, a ne trgovine ljudima, što ne bi trebalo nužno dovesti do ponovnog dodjeljivanja statusa žrtve, uzimajući u obzir da i dalje postoje osnovi za uvjerenje da se radi o žrtvi trgovine ljudima. Radi se o esencijalnom pitanju u kontekstu ove analize, posebno u smislu razmatranja modaliteta kompenzacije izvan krivičnog postupka.

■ Iako *prima facie* nema direktnu vezu sa naknadom štete žrtvama trgovine ljudima, u okviru ovog cilja je važna i mjera 3.7. kojom se nastoji povećati primjena mjera oduzimanja imovinske koristi stečene trgovinom ljudima. Kao moguće aktivnosti u tom pravcu Strategija prepoznaje sljedeće:

1. Dosljedno primjenjivati odredbe važećih zakona o oduzimanju imovinske koristi i intenzivirati napore u identifikaciji, privremenom i trajnom oduzimanju imovinske koristi stečene krivičnim djelima trgovine ljudima i omogućiti efikasno upravljanje oduzetom imovinom.
2. Dosljedno primjenjivati procedure oduzimanja nezakonito stečene imovine od trgovaca ljudima i uvesti djelotvorne metode blagovremene dodjele odštete za žrtve trgovine ljudima.

■ Nadalje, u okviru strateškog cilja zaštita žrtava, jedan od programa (4.7) se bavi kompenzacijom i on je osnova nove politike u ovoj oblasti. Konkretno, Strategija polazi od sljedećeg:

1. Uspostaviti mehanizme kako bi žrtvama trgovine ljudima bio zagarantovan efektivan pristup naknadi štete, posebno:
 - ▶ putem sistemskog informisanja žrtava trgovine ljudima o njihovom pravu na traženje naknade štete u krivičnom i parničnom postupku kao i o postupku koji treba da slijede, te osigurati da im se od rane faze postupka pruži djelotvorna pravna pomoć kako bi to pravo ostvarili,
 - ▶ osiguravajući da prikupljanje dokaza o šteti koju je pretrpjela žrtva, uključujući finansijsku dobit od iskorištavanja žrtve ili gubitak koji je žrtva pretrpjela, bude dio krivične istrage s ciljem podupiranja zahtjeva za naknadu štete na sudu
 - ▶ potpuno korištenje zakonodavstva o zapljeni i oduzimanju imovinske koristi, kao i međunarodne

saradnje, kako bi se osigurala naknada štete žrtvama trgovine ljudima i osiguralo da imovina koja je oduzeta u krivičnom postupku bude vraćena žrtvi što je prije moguće

- ▶ pružanje podrške žrtvama u podnošenju zahtjeva za naknadu štete, uključujući osiguran pristup besplatnoj pravnoj pomoći i
- ▶ uključivanje teme obeštećenja žrtava u programe edukacije za advokate, tužioce i sudije.

■ Dakle, u ovom drugom području, koje je po prirodi supsidijarnog karaktera, i ne pripada krivičnom postupku u užem smislu, Strategija polazi od toga da je potrebno uspostaviti mehanizme koji će osigurati da žrtve trgovine ljudima ne ostanu bez naknade, ukoliko im to ne bude osigurano u krivičnom postupku. Ono što se mora naglasiti jeste da i ovdje mora postojati veza sa radnjama poduzetim u krivičnom postupku, posebno u smislu korištenja dokaza o pretrpljenoj šteti i korištenja imovine oduzete kao imovinska korist u svrhe kompenzacije žrtava.

■ Ako bi se sumirala sva rješenja i pravci razvoja novih politika koje Strategija predviđa moglo bi se zaključiti sljedeće:

- ▶ Naknada štete (kompenzacija) žrtava je sastavni dio cjelokupnog sistema suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini, a pristup koji se koristi u stvaranju svih pretpostavki za implementaciju ovog standarda je decentralizacija, koja prati organizaciju krivično-pravnog sistema, tj. govori se o mehanizmima putem kojih će se na nivou četiri krivično-pravna sistema osigurati pretpostavke da žrtve dobiju adekvatnu naknadu;
- ▶ U skladu sa važećim zakonima (posebno krivičnim zakonima (KZ) i zakonima o krivičnom postupku (ZKP) u sva četiri krivična zakonodavstva) naknada se najprije treba osigurati kroz imovinsko-pravni zahtjev oštećenog, ali uz proaktivni pristup svih aktera i njihovu uzajamnu koordinaciju i sinergiju postupanja);
- ▶ Važno je na dosljedan način primjenjivati sve zakonske odredbe koje stoje na raspolaganju da se ostvari pravo oštećene osobe (žrtve trgovine ljudima) u krivičnom postupku. To se posebno odnosi na sljedeće:
 - a) Žrtve treba informisati odmah o pravu na podnošenje imovinsko-pravnog zahtjeva i uputiti je na mogućnosti besplatnog pravnog zastupanja i pravne pomoći, pri čemu ove informacije trebaju biti pružene od svih aktera koji učestvuju u sistemu zaštite i upućivanja (referalni mehanizam) žrtava trgovine ljudima,
 - b) U toku istrage prikupljati dokaze o šteti koja je žrtvi nanesena kojima će se potkrijepiti imovinsko-pravni zahtjev,
 - c) Blagovremeno prikupiti dokaze o imovini osumnjičene/optužene osobe i komunicirati sa žrtvom i pravnim zastupnikom kako bi se podnio zahtjev za osiguranje imovinsko-pravnog zahtjeva oštećene osobe,
 - d) Koristiti procesne mehanizme, posebno kroz sporazum o priznanju krivnje sa optuženim, da se nadoknadi šteta prema oštećenoj osobi (žrtvi) prije zaključenja sporazuma,
 - e) Provoditi finansijske istrage, identificirati i pratiti imovinu, te blagovremeno podnijeti zahtjev za osiguranje (blokadu i/ili privremeno oduzimanje) imovinske koristi, koristeći sve mogućnosti posebnih zakona o oduzimanju nezakonito stečene imovine u FBiH i Brčko Distriktu (ZONSIKD) i RS (ZOISKD),
 - f) Primjenom važećih zakonskih propisa odrediti visinu imovinsko-pravnog zahtjeva na osnovu svih dokaza i provedenih vještačenja (vid. *infra* o Smjernicama Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH (VSTV BiH)) i donijeti odluku da se isti naplati iz osigurane imovinske koristi tj. blokirane i/ili privremeno oduzete imovine osumnjičene/optužene osobe. Zakonski propisi svakako propisuju

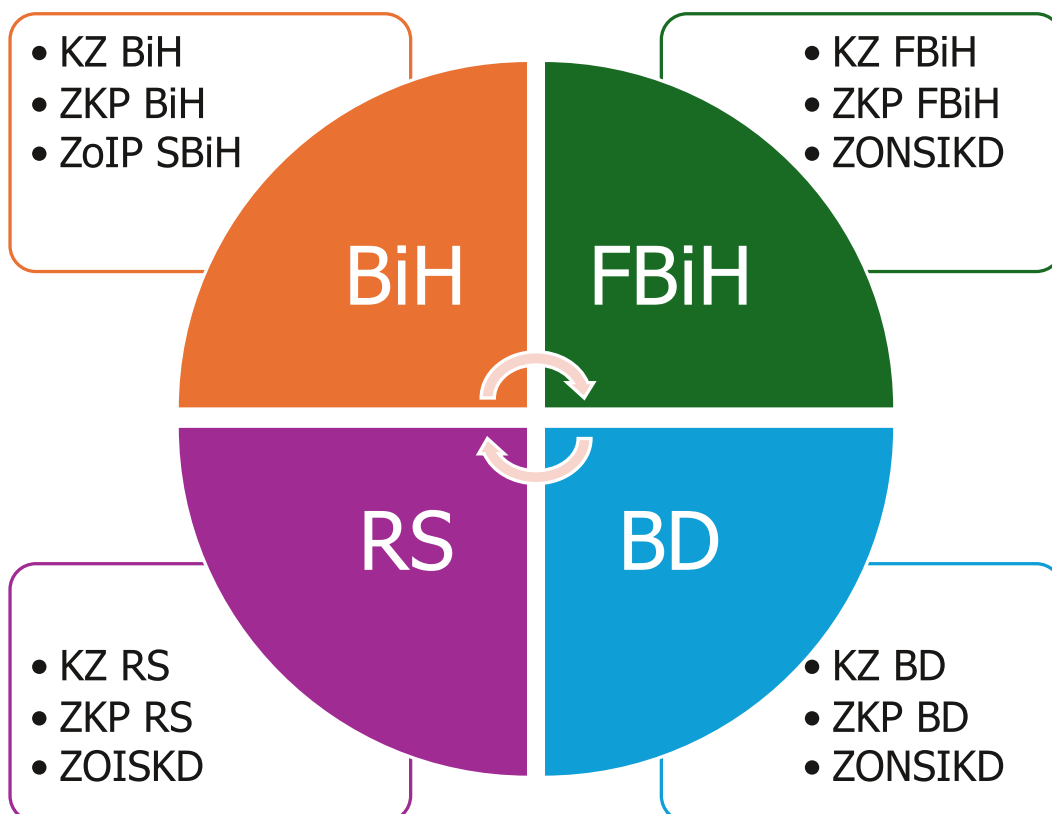
da se imovinsko-pravni zahtjev može namiriti iz trajno oduzete imovinske koristi, tako da je esencijalno da ona bude blagovremeno i sveobuhvatno osigurana.

- ▶ Da bi se navedeno moglo ostvariti važno je kontinuirano raditi na edukacijama i obukama svih aktera, ne samo radi podizanja profesionalne svijesti, senzibilizacije po pitanju naknade štete žrtvama, nego i radi osiguranja međuresorne koordinacije i sinergije u postupanju, jer samo na takav način je moguće je postići primarni cilj, da se žrtve efektivno kompenziraju u krivičnim postupcima. U duhu novih EU standarda (vid. *supra* izlaganje o Direktivi 2024/1712) cjelokupno postupanje u krivičnom postupku bi trebalo da bude: praktično i efikasno, tj. sa što manje formalnih i drugih poteškoća i prepreka koje bi obeshrabrile žrtve da podnose imovinsko-pravne zahtjeve i traže naknadu materijalne i nematerijalne štete od trgovca ljudima.

■ Ako se sagledaju sve navedene strateške mjere (programi) koji se tematski odnose na pitanje naknade štete žrtvama trgovine ljudima, moglo bi se zaključiti da jedan sveobuhvatni mehanizam uključuje najprije potpunu i dosljednu primjenu svih važećih zakonskih mehanizama i procedura u krivičnom postupku, sa ciljem podnošenja, dodjeljivanja i isplate imovinsko-pravnog zahtjeva, dok bi u slučajevima kada taj segment postupanja ne bi mogao dovesti do naknade štete trebalo osigurati supsidijarne instrumente izvan krivičnog postupka, sa jasno propisanim kriterijima i procedurama, kako bi se osigurala isplata materijalne i nematerijalne štete žrtvama trgovine ljudima.

DECENTRALIZACIJA PRISTUPA: NAKNADA ŠTETE UNUTAR ČETIRI KRIVIČNO-PRAVNA SISTEMA

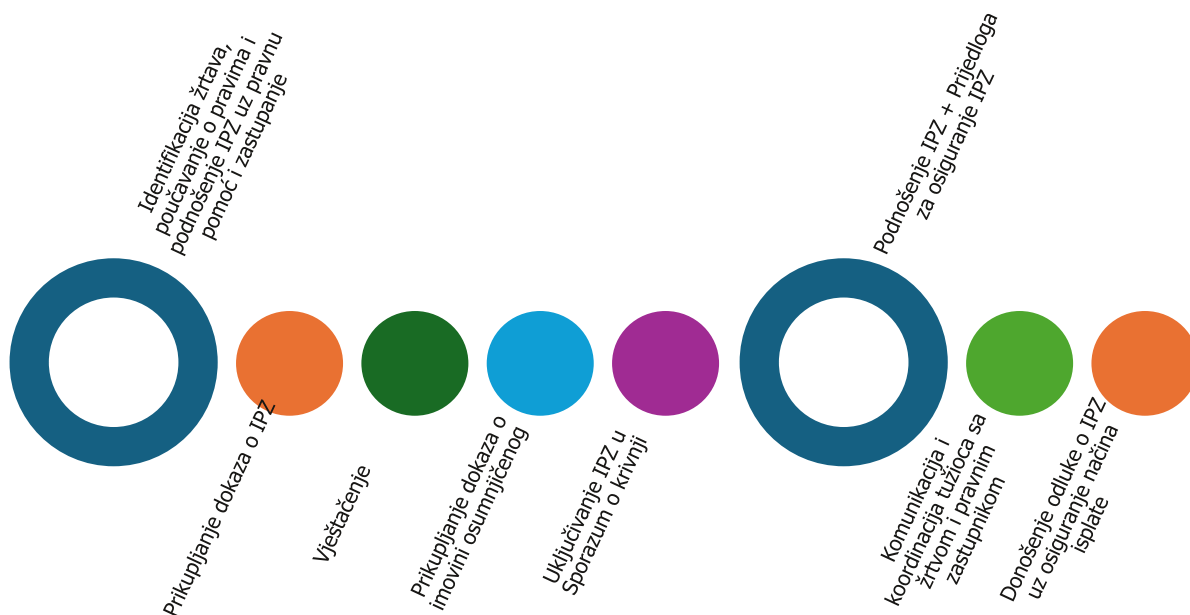
■ Za prvu grupu propisa treba reći da su oni sistemskog karaktera (KZ i ZKP u sva četiri krivično-pravna sistema), uz posebne zakone o oduzimanju imovinske koristi u entitetima FBiH i RS te Brčko Distriktu BiH. U postupcima koji se vode pred Sudom Bosne i Hercegovine od značaja je i Zakon o izvršnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine (ZoIP SBiH):

■ U osnovi, vizuelni prikaz ovog krivično-pravnog segmenta postupanja izgleda kako slijedi (radi ilustracije date reference iz ZKP FBiH):

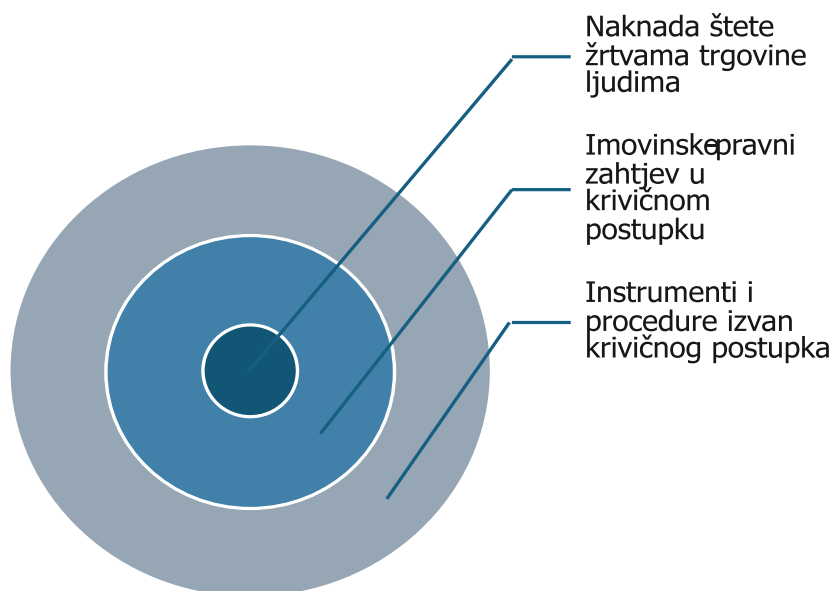
■ Konkretno radnje koje je potrebno poduzeti su sljedeće:

MODALITETI KOMPENZACIJE ŽRTAVA

Kada se sve spoznaje i informacije do kojih se došlo kroz ranije aktivnosti, nadgrade sa spomenutim strateškim okvirima, uzajamno povežu i na pravilan način protumače izvjesno je da se može pristupiti operacionalizaciji svih analiziranih standarda, modela i dobrih praksi u domaćem ustavno-pravnom okviru u Bosni i Hercegovini i osigurati da žrtve trgovine ljudima, bez obzira u kojem od četiri krivično-pravna sistema bile identificirane, dobiju odgovarajuću naknadu baziranu na istim kriterijima i procedurama.

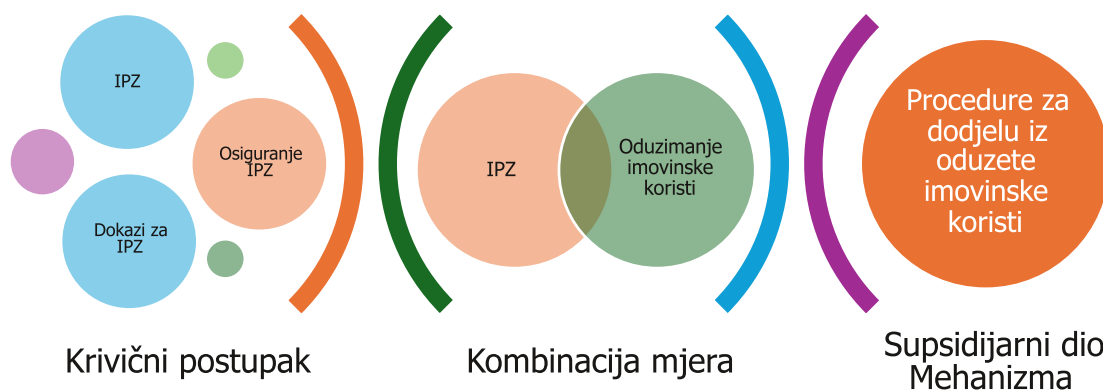
■ Cjelovit i djelotvoran mehanizam za naknadu štete mora biti najprije smješten u područje krivično-pravnog postupanja, a tek onda u jasno predviđenim situacijama treba omogućiti i naknadu izvan krivičnog postupka:

■ Ako pogledamo navedene međunarodne izvore, ti slučajevi u osnovi obuhvataju sljedeće situacije:

- Učinitelj krivičnih djela trgovine ljudima nije identificiran, niti dostupan ili postoje druge procesne smetnje za vođenje krivičnog postupka,
- Osuđena osoba koja je dužna nadoknaditi štetu nema sredstava, imovine i mogućnosti da to uradi,
- Neopravdano se izbjegava i/ili onemogućava isplata dosuđenog imovinsko-pravnog zahtjeva u krivičnom postupku.

■ U slučajevima kada su ispunjeni neki od ovih uvjeta, treba omogućiti da se žrtve upute (dakle i ovaj segment postupanja treba biti sastavni dio referalnog mehanizma tj. upućivanja žrtava uz punu podršku, informisanje i pravno savjetovanje i zastupanje) na drugi, supsidijarni mehanizam koji više nije u okvirima krivičnog postupka.

NAKNADA ŠTETE U KRIVICNOM POSTUPKU

■ Osnovni predmet krivičnog postupka i zadatak sudova jeste raspravljanje i utvrđivanje postojanja krivičnog djela, krivice učinitelja, te odmjeravanje i izricanje adekvatne krivično pravne snakcije. Pored toga, krivični sud može raspravljati i o sporednim pitanjima, od kojih je obavezan raspraviti pitanja koja se odnose na troškove krivičnog postupka, oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, dok o imovinskopravnom zahtjevu raspravlja ako je šteta oštećenom prouzrokovana počinjenjem krivičnog djela i za koji postoji dovoljno dokaza za presuđenje, ako se time neće odugovlačiti krivični postupak, a koji zahtjev je u principu vezan za građanskopravno potraživanje naknade štete.

■ U prilog opravdanosti raspravljanja o imovinskopravnim zahjevima u okviru krivičnog postupka stoji nekoliko razloga, prije svega razlog procesne ekonomičnosti jer sudovi ne bi morali u dva odvojena predmeta, dva puta raspravljati o istim činjenicama, ne bi bilo potrebe izvoditi iste dokaze, krivični postupak je efikasniji od građanskog, građanski postupci, nerijetko, traju znatno duže, često parnični sudovi čekaju pravosnažno okončanje krivičnog postupka kako bi raspravljali o zahtjevu za naknadu štete, oštećeni ne bi imao teret snošenja troškova vođenja parničnog postupka i na koncu i najznačajnije oštećeni se ne bi morao ponovno izlagati svjedočenju u drugom postupku, niti ponovnoj reviktimizaciji prilikom svjedočenja o traumatičnom događaju, a čime se ispunjavaju i preporuke Direktive o zaštiti žrtava krivičnih djela.⁶

Zajednički regulativni okvir

■ Kako bi se unaprijedila praksa procesuiranja krivičnih djela trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, ispunile određene preporuke međunarodnih monitoring mehanizama, kao što je Grupa eksperata Vijeća Evrope za borbu protiv trgovine ljudima (GRETA), izvještaja Ministarstva vanjskih poslova Sjedinjenih Američkih Država o trgovini ljudima (TIP izvještaj) i izvještaja Evropske unije o napretku BiH i općenito poboljšao položaj žrtava trgovine ljudima u krivičnim postupcima, Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH (VSTV BiH) je sredinom 2024. godine donijelo Smjernice za postupanje pravosuđa u BiH u predmetima trgovine ljudima. Značaj ovog dokumenta jeste što su donesene od jedinstvenog regulatora pravosuđa u BiH tj. odnose se na sve pravosudne institucije u državi, njima se utvrđuju standardi profesionalnog postupanja sudova i tužilaštava, te uvodi formalna obaveza da svi glavni tužioci na osnovu ovih Smjernica

6. Vijeće Evrope (2023). *Ibidem*.

donesu obavezujuća uputstva za postupanje tužilaca u konkretnim predmetima. Radi se o velikom iskoraku za unapređenje pravosudne prakse, sa ciljem da se proaktivno djeluje u odnosu na pitanja provođenja važećih zakonskih propisa koji se odnose na: nekažnjavanje žrtava trgovine ljudima, naknadu štete žrtvama u krivičnim postupcima, procesuiranje korisnika usluga žrtava trgovine ljudima, i kažnjavanje pravnih osoba za ova krivična djela. Na osnovu usvojenih Smjernica VSTV-a, svi glavni tužioci u BiH su donijeli obavezujuća uputstva koja su obavezujući instruktivni akt po kojima su dužni postupati svi nadležni tužioci.

■ Smjernice koje se bave naknadom štete žrtvama trgovine ljudima jasno naglašavaju da pravo na obeštećenje predstavlja ključni element zaštite i oporavka žrtava. Iako domaće zakonodavstvo predviđa mogućnost ostvarivanja naknade u okviru krivičnog postupka, praksa pokazuje da se to veoma rijetko dešava. Žrtve su često upućene na pokretanje posebnih parničnih postupaka, što za njih predstavlja dodatni teret i može rezultirati sekundarnom viktimizacijom. Evropski sud za ljudska prava kroz više presuda, među kojima se ističe slučaj *Rantsev protiv Kipra i Rusije*, jasno je naglasio da države imaju obavezu da žrtvama trgovine ljudima osiguraju djelotvorne pravne mehanizme za ostvarivanje naknade. Upravo iz tog razloga Smjernice ukazuju na nužnost proaktivnijeg djelovanja domaćih institucija, posebno tužilaštava i sudova, kako bi se ova prava žrtava realizovala u praksi.

■ Tužilaštva u Bosni i Hercegovini imaju obavezu da žrtvama predoče njihovo pravo na naknadu štete i da ih informišu o mogućnosti podnošenja imovinskopravnog zahtjeva u okviru krivičnog postupka. Tužioci također mogu, u ime žrtava, podnijeti ovakve zahtjeve, čime se žrtvama olakšava ostvarivanje prava i smanjuje rizik od dodatnih trauma. Međutim, praksa pokazuje da se to nedovoljno koristi. Sudovi, sa svoje strane, nerijetko izbjegavaju odlučivati o imovinskopravnim zahtjevima u krivičnom postupku i upućuju žrtve na parnicu, čime se obesmišljava zaštita koju bi trebalo da pruži krivični postupak. Stoga se posebno naglašava potreba za specijalističkim obukama sudija i tužilaca, koje bi povećale njihovu senzibilnost i poznavanje međunarodnih standarda u ovoj oblasti.

■ Analiza sudske prakse u BiH potvrđuje da gotovo da nema presuda u kojima je žrtvama trgovine ljudima dosuđena naknada štete u krivičnom postupku. Ovakva praksa ozbiljno ograničava pristup pravdi i stavlja žrtve u nepovoljan položaj, često ih primoravajući da odustanu od potraživanja odštete zbog dugotrajnih i skupih parnica. Analiza podataka Misije OSCE-a⁷ pokazuje da su od ukupno 2.738 praćenih krivičnih predmeta u Bosni i Hercegovini u periodu od 2004. do juna 2023. godine. U navedenom periodu Sudovi u Bosni i Hercegovini su oštećenima dosudili imovinskopravne zahtjeve u ukupno 35 predmeta, od 55 predmeta u kojima su oštećena lica podnijela imovinskopravni zahtjev u krivičnom postupku. Od ovog broja (35) imovinskopravni zahtjev dosuđen je u samo četiri predmeta trgovine ljudima. Žrtvama je dosuđen ukupan iznos od 19.500 KM, što je u poređenju s drugim kategorijama krivičnih djela izrazito skroman iznos. Ovi podaci jasno ukazuju na to da je praksa dosuđivanja naknade štete žrtvama trgovine ljudima i dalje izuzetno rijetka, a iznosi koji se dosuđuju nedovoljni da odgovore na stvarne potrebe i posljedice koje žrtve trpe. Nasuprot tome, iskustva iz pojedinih država Evropske unije pokazuju da je moguće osigurati znatno efikasniju zaštitu kroz aktivno uključivanje tužilaštava i sudova u odlučivanje o odštetnim zahtjevima u okviru krivičnog procesa.⁸

■ Smjernice se, u nastavku, bave i pitanjem odgovornosti pravnih osoba za krivična djela trgovine ljudima. Iako zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini prepoznaje mogućnost da se pravna lica procesuiraju i sankcionišu – uključujući novčane kazne, zabranu obavljanja djelatnosti i oduzimanje imovine – praksa pokazuje da se ova mogućnost gotovo uopće ne koristi. Pravna lica, poput agencija za zapošljavanje ili

7. Podaci dostavljeni Uredu Vijeća Europe u Sarajevu od strane Misije Organizacije za sigurnost i kooperaciju u Evropi (OSCE), u Bosni i Hercegovini, jun 2023. godine

8. UNODC (2022). Exploitation and abuse: The Scale and Scope of Human Trafficking in South-Eastern Europe.

ugostiteljskih objekata, često učestvuju ili ostvaruju korist od trgovine ljudima, ali ostaju izvan dometa pravosudnih institucija. Smjernice stoga naglašavaju potrebu za proaktivnim istraživanjem i procesuiranjem kompanija koje učestvuju u ovom obliku kriminaliteta, jer se samo tako može spriječiti da ekonomska korist od eksploatacije ostane u rukama počinitelja.

■ Na kraju, Smjernice sadrže niz preporuka usmjerenih na unapređenje prakse. Poseban naglasak stavlja se na obavezu tužilaca da dosljedno informišu žrtve o njihovim pravima, da im se osigura pravna pomoć i zastupanje te da se ohrabri sudska praksa koja omogućava dosuđivanje naknade u krivičnim postupcima. Preporučuje se i osnivanje posebnih fondova iz kojih bi žrtve mogle ostvariti obeštećenje kada nije moguće naplatiti štetu od počinitelja. Kada je riječ o pravnim licima, naglašava se potreba da se zakonodavne odredbe koje regulišu njihovu odgovornost primjenjuju u praksi, te da se kroz oduzimanje nezakonite imovinske koristi i izricanje sankcija postigne odvraćajući efekat. Sve ovo treba biti praćeno kontinuiranom edukacijom nosilaca pravosudnih funkcija, kako bi se uspostavila praksa koja je u skladu s međunarodnim standardima i koja će osigurati žrtvama trgovine ljudima pravičnu zaštitu i naknadu za pretrpljene patnje.

■ U odnosu na sadržaj obavezujućih uputstava glavnih tužioca, ona najprije sadrže popis i označavanje krivičnih djela povodom kojih se uvodi obaveza postupanja (shodno stvarnoj i mjesnoj nadležnosti konkretnog tužilaštva), zatim ukazuje na odredbe relevantnih zakona po kojima je tužilac dužan prikupljati i dokaze o imovinskopravnom zahtjevu oštećenog, te informisati oštećene osobe o pravima koja imaju i mogućnosti podnošenja takvog zahtjeva. Ukazuje se na mogućnost upućivanja oštećene osobe na pravnog zastupnika, bilo kroz mehanizam besplatne pravne pomoći i/ili specijaliziranu podršku punomoćnika. Važno je naglasiti da uputstva sadrže obavezu tužioca da provede vještačenje žrtve trgovine ljudima u predmetima gdje je postavljen imovinskopravni zahtjev, te da održavaju stalnu i profesionalnu komunikaciju sa oštećenom osobom i pravnim zastupnikom žrtve, i koriste nalaze vještačenja radi preciziranja i dokazivanja imovinskopravnog zahtjeva.

■ Isto tako, obavezujuća uputstva nalažu da tužioci proaktivno rade i prikupljaju dokaze o imovini osumnjičenog kako bi se blagovremeno osigurao imovinsko-pravni zahtjev primjenom relevantnih zakonskih odredbi o tome, i o rezultatima tog postupanja informisati oštećenu osobu (žrtvu trgovine ljudima) i njezinog pravnog zastupnika, radi podnošenja prijedloga za određivanje mjera osiguranja imovinskopravnog zahtjeva.

■ U svakom slučaju, Smjernice VSTV-a i obavezujuća uputstva svih glavnih tužilaca u državi su značajan iskorak u sistemskom djelovanju koje treba da poboljša položaj žrtava trgovine ljudima u krivičnim postupcima, i svakako ovi dokumenti predstavljaju važan element Mehanizma za kompenzaciju žrtava, jer jasno definišu standarde i obavezu postupanja u jednom, vrlo važnom segmentu krivičnopravne reakcije na ova krivična djela.

■ Osim toga, veoma važan resurs u pojedinim zakonodavstvima u BiH se tiče uspostave i funkcionisanja institucija za pružanje besplatne pravne pomoći, uz posebne mehanizme zaštite svjedoka i žrtava u tužilaštvima i sudovima. Ova podrška im je dostupna kroz centre za pravnu pomoć i/ili sudske odjele. Odjeli za podršku svjedocima i žrtvama funkcionišu pri nadležnim institucijama; njihova je uloga da podrže žrtve tokom svjedočenja i pružanja dokaza, sa ciljem prevencije ponovne viktimizacije. Do sada su u praksi značajan dio tog posla preuzimale nevladine organizacije koje raspolažu adekvatnim resursima u vidu osposobljenih i iskusnih pravnih zastupnika za ovu oblast, koje su potom pružale svu potrebnu pravnu pomoć žrtvama trgovine ljudima kako bi ostvarile navedeno pravo.

Nivo Bosne i Hercegovine

■ Pitanje naknade štete žrtvama trgovine ljudima na nivou Bosne i Hercegovine uređeno je na način da se uglavnom odvija kroz odredbe Zakona o krivičnom postupku BiH (ZKP BiH), uz oslanjanje na međunarodne konvencije i EU direktive, ali bez postojanja jedinstvenog državnog fonda ili posebnog zakona.

■ Polazeći od toga da se pred Sudom Bosne i Hercegovine procesuiraju slučajevi međunarodne trgovine ljudima, te kategorije oštećenih imaju pravo da podnesu imovinskopravni zahtjev najkasnije do završetka glavnog pretresa, odnosno pretresa za izricanje krivičnopravne sankcije pred Sudom. Zahtjevom se mogu tražiti naknada štete, povrat stvari ili poništavanje određenog pravnog posla.

■ U smislu općeg uvjeta tj. ovlaštenja za podnošenje imovinskopravnog zahtjeva, Zakon propisuje da to može biti svaka osoba koja je ovlaštena da takav zahtjev ostvaruje u parničnom postupku (član 194. stav 1. ZKP BiH).

■ Jednom kada je imovinskopravni zahtjev postavljen, i pod pretpostavkom da sadrži sve potrebne činjenice i dokaze, sud o istom raspravlja u krivičnom postupku, pod uvjetom da se time ne bi znatno odugovlačio ovaj postupak (član 193. stav 1. ZKP BiH). Naredni uvjet, koji propisuje Zakon, jeste da je imovinskopravni zahtjev pravilno označen od strane ovlaštene osobe i da je ista sudu podnijela dokaze (član 195. stav 3. ZKP BiH). Tužilac ima veoma važnu ulogu u odnosu na cjelokupni segment postupanja koji se odnosi na imovinskopravni zahtjev. On ne samo da pruža žrtvi tj. oštećenoj osobi informacije o ovom pravu i načinu njegovog ostvarenja, već ima obavezu da utvrđuje činjenice potrebne za odlučivanje o imovinskopravnom zahtjevu i da o tome prikuplja dokaze (član 35. stav 2. tačka g. ZKP BiH; član 197. stav 1. ZKP BiH). Nadalje, tužilac mora da ispita osumnjičenog o činjenicama vezanim za prijedlog ovlaštene osobe. Istu obavezu ispitivanja optuženog u pogledu navoda iz imovinskopravnog zahtjeva ima i sud (član 197. stav 2. ZKP BiH).

■ U okviru ove procedure, posebno mjesto zauzima pitanje kako će se imovinskopravni zahtjev, ukoliko bude dosuđen od strane suda, u nekoj narednoj fazi postupanja efektivno izvršiti tj. ostvariti? U tom smislu, propisan je ključni zakonski mehanizam u smislu da sud može svojim rješenjem odrediti privremene mjere obezbjeđenja imovinskopravnog zahtjeva, primjenjujući pravila izvršnog postupka (član 202. ZKP BiH). Suština i svrha tih mjera jeste da se blagovremeno i učinkovito identificira i privremeno obezbjedi imovina osumnjičenog ili optuženog kako bi se u narednom periodu, nakon i ako sud donese odluku kojom se imovinskopravni zahtjev u potpunosti ili djelimično prihvata u krivičnom postupku, takva odluka mogla izvršiti bez postojanja opasnosti da će imovina biti otuđena i/ili uništena i sl.

■ O samom imovinskopravnom zahtjevu isključivo odlučuje sud, koji samostalno ili na prijedlog stranaka, a do završetka glavnog pretresa, može predložiti stranama medijaciju u skladu sa Zakonom (član 198. stav 1. ZKP BiH).

■ Kada je riječ o samoj odluci suda o imovinskopravnom zahtjevu, Zakon pravi razliku između situacija kada donosi osuđujuću, u odnosu na oslobađajuću i odbijajuću presudu. U prvom slučaju, sud može oštećenom dosuditi imovinskopravni zahtjev u cjelini ili mu može dosuditi imovinskopravni zahtjev djelimično, a za ostatak ga uputiti na parnični postupak. Ako podaci krivičnog postupka ne pružaju pouzdan osnov ni za potpuno ni za djelimično presuđenje, sud će oštećenog uputiti da imovinskopravni zahtjev u cjelini može da ostvaruje u parničnom postupku (član 198. stav 2. ZKP BiH).

■ U slučaju donošenja oslobađajuće ili odbijajuće presude, ili, pak, obustave postupka, sud mora oštećenog uputiti da imovinskopravni zahtjev može ostvarivati u parničnom postupku (član 198. stav 3. ZKP BiH).

■ Presuda kojom se usvaja imovinskopravni zahtjev ima snagu izvršnog naslova, što omogućava pokretanje izvršnog postupka radi naplate štete. Kad je odluka kojom je odlučeno o imovinskopravnom zahtjevu postala pravomoćna, oštećenom će se na njegov zahtjev izdati ovjeren prijepis odluke s naznačenjem da je odluka izvršna (član 198. ZKP BiH). Inače, u pogledu izvršenja ovih odluka Zakon propisuje da samo izvršenje obavlja sud po odredbama koje važe za izvršni postupak i koje se primjenjuju u mjestu gdje se odluka ima izvršiti (član 180. stav 1. ZKP BiH).

■ Kako je već naglašeno u uvodu, sastavni dio cjelokupnog Mehanizma za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima unutar sva četiri krivična zakonodavstva u državi, čine primarno krivičnopravni mehanizmi (koji su gore opisani), te supsidijarno mjere koje proističu iz propisa o oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima. U tom smislu, propisi krivičnog zakonodavstva (ZKP i KZ) nude potrebne pravne osnove za takvu vrstu supsidijarne pravne zaštite žrtava u domenu ostvarivanja prava na naknadu štete. Na ovom mjestu najprije treba spomenuti odredbu iz ZKP BiH, koja jasno propisuje da u slučajevima kada ovlaštena osoba ne podnese imovinskopravni zahtjev do završetka glavnog pretresa ili ako predloži upućivanje na parnični postupak, a podaci krivičnog postupka pružaju pouzdan osnov za potpuno ili djelimično rješenje imovinskopravnog zahtjeva, sud će u osuđujućoj presudi odlučiti da se optuženom izrekne mjera oduzimanja imovinske koristi (član 195. stav 5. ZKP BiH). Ovim je oslikan supsidijarni odnos ova dva pravna instituta, i ujedno izraženo načelo da niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom (član 110. KZ BiH). Ovo je izuzetno važna odredba koje ne samo da se sudovi trebaju dosljedno pridržavati u svakom slučaju trgovine ljudima i detaljno obratiti pažnju na pitanje imovinskopravnog zahtjeva, nego se njeno potpuno djelovanje može očekivati tek u sinergiji sa ovlaštenjima i obavezama tužioca da provodi finansijske istrage u slučajevima trgovine ljudima, te identifikira i locira imovinu, kao i predlaže privremene mjere osiguranja u cilju osiguranja oduzimanja imovinske koristi i/ili imovinskopravnog zahtjeva, sa ciljem postizanja potrebnog ishoda da žrtve dobiju adekvatnu naknadu štete.

■ Vezano za ranije spomenutu obavezu da se žrtve trgovine ljudima u svojstvu oštećenih imaju poučiti o njihovim pravima, uključujući pravo na podnošenje imovinskopravnog zahtjeva treba ukazati da Zakon takvu obavezu nameće odmah prilikom provođenja radnje saslušavanja svjedoka. Žrtva koja se najčešće saslušava kao svjedok, u smislu odredbe iz člana 86. stav 10. ZKP BiH se treba pitati da li želi da u krivičnom postupku ostvaruje imovinskopravni zahtjev. Napomene radi, dokaznu radnju saslušavanja svjedoka provodi u pravilu tužilac i naknadno sud, ali nerijetko i policija u svom domenu rada saslušava žrtve i sačinjava zapisnik o saslušanju svjedoka, koji se u smislu odredbe iz člana 219. stav 3. ZKP BiH, može upotrijebiti kao dokaz u krivičnom postupku. Jedan od elemenata tog zapisnika, kao i onog koji se sačinjava prilikom saslušanja žrtava kao svjedoka od strane tužioca ili pred sudom, dakle, trebao bi da se odnosi na izjavu vezanu za imovinskopravni zahtjev, koji žrtva trgovine ljudima, kako je rečeno, može podnijeti sve do završetka glavnog pretresa, odnosno, odnosno pretresa za izricanje krivičnopravne sankcije pred sudom. U tom smislu, sve ovlaštene službene osobe, tužilac i sud koji postupaju u konkretnom krivičnom postupku trebaju odmah (ako to već nije urađeno) i detaljno informirati žrtvu o ovom pravu kojim na osnovu Zakona raspolaže. Ipak, uloga tužioca je krucijalna, on treba poučiti žrtvu o pravima, pomoći u postavljanju imovinskopravnog zahtjeva i prikupiti relevantne dokaze. Isto tako, ukoliko iz različitih razloga žrtva tj. oštećeni nije podnijela imovinskopravni zahtjev tužiocu tokom istrage, tj. do trenutka potvrđivanja optužnice, istoj se mora dati jasna informacija i uputa da to može i naknadno uraditi sve do završetka glavnog pretresa, odnosno pretresa za izricanje krivičnopravne sankcije pred sudom (član 195. stav 2. ZKP BiH).

■ U svakom slučaju, treba razlikovati sadržaj zapisnika o saslušanju svjedoka, u koji se unosi i izjava da li želi da u krivičnom postupku ostvaruje imovinskopravni zahtjev, od samog podnošenja takvog zahtjeva. Naime, ZKP BiH u odredbi iz člana 195. stav 1. propisuje da se zahtjev podnosi tužiocu, odnosno, sudu.

■ Nadalje, Krivični zakon Bosne i Hercegovine, u odredbi iz člana 112. propisuje niz mjera u cilju zaštite oštećenog. Tu se najprije misli na obavezu suda da izvrši oduzimanje imovinske koristi koja prelazi dosuđeni imovinskopravni zahtjev oštećenog, ukoliko je isti dosuđen u krivičnom postupku. Zatim, oštećeni koji je u krivičnom postupku u pogledu svog imovinskopravnog zahtjeva upućen na parnični postupak, može tražiti da se isti namiri iz iznosa oduzete vrijednosti, ako pokrene parnični postupak u roku od šest mjeseci od dana pravosnažnosti odluke kojom je upućen na parnični postupak i ako u roku od tri mjeseca od dana pravosnažnosti odluke kojom je utvrđen njegov zahtjev zatraži namirenje iz oduzete vrijednosti. Na kraju, oštećeni koji u krivičnom postupku nije istaknuo imovinskopravni zahtjev može zahtijevati namirenje iz oduzete vrijednosti ako je radi utvrđenja svog zahtjeva pokrenuo parnični postupak u roku od tri mjeseca od dana saznanja za presudu kojom se oduzima imovinska korist, a najdalje u roku od dvije godine od pravosnažnosti odluke o oduzimanju imovinske koristi i ako u roku od tri mjeseca od dana pravosnažnosti odluke kojom je utvrđen njegov zahtjev zatraži namirenje iz oduzete vrijednosti.

■ Upravo se u navedenim odredbama Zakona o krivičnom postupku i Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine nalaze zakonske osnove za proširenje Mehanizma za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima u ovom krivičnopravnom sistemu, na način da se napravi poveznica sa odredbama relevantnog zakonodavstva koji uređuje oblast oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima.

Federacija Bosne i Hercegovine

■ Naknada štete žrtvama trgovine ljudima u Federaciji BiH regulisana je kroz više pravnih instrumenata, s naglaskom na mogućnost ostvarivanja prava putem krivičnog i parničnog postupka.

■ Kada je riječ o prvom nivou ostvarenja prava na naknadu štete u okviru krivičnog postupka, žrtva trgovine ljudima, u svojstvu oštećenog ima pravo da u bilo kojoj fazi krivičnog postupka, do završetka glavnog pretresa, odnosno pretresa za izricanje krivičnopravne sankcije pred sudom, podnese imovinskopravni zahtjev protiv optuženog (počinitelja) kojim traži naknadu materijalne i nematerijalne štete, povrat predmeta ili poništenje pravnih poslova nastalih izvršenjem krivičnog djela.

■ U tom smislu, žrtva koja se najčešće sasluša kao svjedok, u smislu odredbe iz člana 100. stav 10. ZKP FBiH se treba pitati da li želi da u krivičnom postupku ostvaruje imovinskopravni zahtjev. Napomene radi, dokaznu radnju saslušavanja svjedoka provodi u pravilu tužilac i naknadno sud, ali nerijetko i policija u svom domenu rada sasluša žrtve i sačinjava zapisnik o saslušanju svjedoka, koji se u smislu odredbe iz člana 234. stav 3. ZKP FBiH, može upotrijebiti kao dokaz u krivičnom postupku. Jedan od elemenata tog zapisnika, kao i onog koji se sačinjava prilikom saslušanja žrtava kao svjedoka od strane tužioca ili pred sudom, dakle, trebao bi da se odnosi na izjavu vezanu za imovinskopravni zahtjev, koji žrtva trgovine ljudima, kako je rečeno, može podnijeti sve do završetka glavnog pretresa, odnosno, odnosno pretresa za izricanje krivičnopravne sankcije pred sudom. U tom smislu, sve ovlaštene službene osobe, tužilac i sud koji postupaju u konkretnom krivičnom postupku trebaju odmah (ako to već nije urađeno) i detaljno informirati žrtvu o ovom pravu kojim na osnovu Zakona raspolaže. Ipak, uloga tužioca je krucijalna, on treba poučiti žrtvu o pravima, pomoći u postavljanju imovinskopravnog zahtjeva i prikupiti relevantne dokaze. Isto tako, ukoliko iz različitih razloga žrtva tj. oštećeni nije podnijela imovinskopravni zahtjev tužiocu tokom istrage, tj. do trenutka potvrđivanja optužnice, istoj se mora dati jasna informacija i uputa da to može i naknadno uraditi sve do završetka glavnog pretresa, odnosno pretresa za izricanje krivičnopravne sankcije (član 209. stav 4. ZKP FBiH).

■ U svakom slučaju, treba razlikovati sadržaj zapisnika o saslušanju svjedoka, u koji se unosi i izjava da li želi da u krivičnom postupku ostvaruje imovinskopravni zahtjev, od samog podnošenja takvog zahtjeva. Naime, ZKP FBiH u odredbi iz člana 209. stav 1. propisuje da se zahtjev podnosi tužiocu, odnosno, sudu.

■ Kako su žrtve trgovine ljudima često neupućene o načinu i proceduri ostvarenja imovinskopravnog zahtjeva, i nemaju potrebna znanja, materijalne i druge resurse za adekvatno pravno zastupanje, esencijalno je u tom pravcu osigurati da im adekvatnu pravnu pomoć. Federacija BiH ima sistem besplatne pravne pomoći koji je dostupan žrtvama, ali je njegova dostupnost i kvalitet u praksi neujednačena. Posebno je važno da se uspostave kapaciteti za pružanje besplatne pravne pomoći žrtvama trgovine ljudima u svim kantonima u Federaciji BiH, jer trenutno to nije slučaj, i to se pitanje treba jednako urediti kroz kantonalne zakone u ovoj oblasti i putem jačanja kapaciteta zavoda i ureda za pružanje besplatne pravne pomoći. Postoje odjeli za podršku svjedocima pri sudovima i tužilaštvima koji ublažavaju reviktimizaciju žrtava i obezbjeđuju psihološku, socijalnu i pravnu podršku tokom postupka. Do sada su u praksi značajan dio tog posla preuzimale nevladine organizacije koje raspolažu adekvatnim resursima u vidu osposobljenih i iskusnih pravnih zastupnika za ovu oblast, koje su potom pružale svu potrebnu pravnu pomoć žrtvama trgovine ljudima kako bi ostvarile navedeno pravo.

■ U smislu općeg uvjeta tj. ovlaštenja za podnošenje imovinskopravnog zahtjeva, Zakon propisuje da to može biti svaka osoba koja je ovlaštena da takav zahtjev ostvaruje u parničnom postupku (član 208. stav 1. ZKP FBiH)

■ Jednom kada je imovinskopravni zahtjev postavljen, i pod pretpostavkom da sadrži sve potrebne činjenice i dokaze, sud o istom raspravlja u krivičnom postupku, pod uvjetom da se time ne bi znatno odugovlačio ovaj postupak (član 207. stav 1. ZKP FBiH). Naredni uvjet, koji propisuje Zakon, jeste da je imovinskopravni zahtjev pravilno označen od strane ovlaštene osobe i da je ista sudu podnijela dokaze (član 209. stav 3. ZKP FBiH). Inače, Zakon propisuje da se imovinskopravni zahtjev može odnositi na naknadu štete, povrat stvari ili poništavanje određenog pravnog posla (član 207. stav 2. ZKP FBiH), pa bi, posljedično, i dokazi trebali da se odnose na jedan ili više navedenih osnova. U tom smislu, uloga tužioca se ne ograničava samo na podučavanje žrtve tj. oštećene osobe o pravu na podnošenje imovinskopravnog zahtjeva, nego tužilac ima proaktivnu ulogu u tom dijelu postupanja. Naime, Zakon obavezuje tužioca da prikuplja dokaze o imovinsko-pravnom zahtjevu vezanom za krivično djelo, te da ispita osumnjičenog o činjenicama vezanim za prijedlog ovlaštene osobe. Istu obavezu ispitivanja optuženog u pogledu navoda iz imovinskopravnog zahtjeva ima i sud (član 211. ZKP FBiH). Ujedno je utvrđivanje činjenica potrebnih za odlučivanje o imovinsko-pravnom zahtjevu jedno od osnovnih prava i dužnosti tužioca (član 45. stav 2., tačka g. ZKP FBiH).

■ Nažalost, dešavalo se da, zbog složenosti ili opsega dokazivanja štete, sud upućuje žrtvu da svoj zahtjev ostvaruje kroz odvojeni parnični postupak, što je u svakom slučaju žrtvama trgovine ljudima stvaralo nepremostive prepreke da svoja prava zaista i ostvare. Naime, sudovi su najčešće izbjegavali da rješavaju imovinskopravne zahtjeve u samom krivičnom postupku, što žrtve stavlja u kompleksnije i skuplje procedure. Osim toga, bila su ograničena dostupnost besplatne pravne pomoći i izraziti formalizmi u sudske i tužilačkoj praksi što je otežavalo pristup pravdi za žrtve trgovine ljudima.

■ Jedna od iznimno važnih mjera koja stoji na dispoziciji sudu, a koja ima ishodišno značenje za efektivno ostvarenje imovinskopravnog zahtjeva žrtava trgovine ljudima, se tiče izricanja mjera osiguranja takvog zahtjeva. Naime, Zakon daje ovlaštenje sudu da može u okviru krivičnog postupka svojim rješenjem izreći privremene mjere osiguranja imovinskopravnog zahtjeva nastalog usljed učinjenja krivičnog djela. Ove mjere sud određuje po pravilima koja važe za izvršni postupak (član 216. stav 1. ZKP FBiH). Blagovremeno i dosljedno izricanje ovih mjera, kojima prethodi neka vrsta istražnog postupanja i identifikacija imovine u vlasništvu osumnjičenog ili optuženog, je u direktnoj funkciji izvršenja buduće odluke suda o imovinskopravnom zahtjevu, ukoliko takva odluka bude donesena. Bez izrečenih (privremenih) mjera osiguranja, žrtva tj. oštećeni će po pravosnažnosti sudske odluke teško moći izvršiti istu i ostvariti svoje pravo.

■ O samom imovinsko-pravnom zahtjevu isključivo odlučuje sud, koji samostalno ili na prijedlog stranaka, a do završetka glavne rasprave, može predložiti stranama medijaciju u skladu sa Zakonom (član 212. stavovi 1. i 2. ZKP FBiH).

■ Kada je riječ o samoj odluci suda o imovinskopravnom zahtjevu, Zakon pravi razliku između situacija kada donosi osuđujuću, u odnosu na oslobađajuću i odbijajuću presudu. U prvom slučaju, sud može oštećenom dosuditi imovinskopravni zahtjev u cjelini ili mu može dosuditi imovinskopravni zahtjev djelimično, a za ostatak ga uputiti na parnični postupak. Ako podaci krivičnog postupka ne pružaju pouzdan osnov ni za potpuno ni za djelimično presuđenje, sud će oštećenog uputiti da imovinskopravni zahtjev u cjelini može da ostvaruje u parničnom postupku (član 212. stav 3. ZKP FBiH).

■ U slučaju donošenja oslobađajuće ili odbijajuće presude, ili, pak, obustave postupka, sud mora oštećenog uputiti da imovinskopravni zahtjev može ostvarivati u parničnom postupku (član 212. stav 4. ZKP FBiH).

■ Presuda kojom se usvaja imovinskopravni zahtjev ima snagu izvršnog naslova, što omogućava pokretanje izvršnog postupka radi naplate štete. Kad je odluka kojom je odlučeno o imovinskopravnom zahtjevu postala pravomoćna, oštećenom će se na njegov zahtjev izdati ovjeren prijepis odluke s naznačenjem da je odluka izvršna (član 197. ZKP FBiH). Inače, u pogledu izvršenja ovih odluka Zakon propisuje da samo izvršenje obavlja sud po odredbama koje važe za izvršni postupak i koje se primjenjuju u mjestu gdje se odluka ima izvršiti (član 194. stav 1. ZKP FBiH).

■ Kako je već naglašeno u uvodu, sastavni dio cjelokupnog Mehanizma za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima unutar sva četiri krivična zakonodavstva u državi, čine primarno krivičnopravni mehanizmi (koji su gore opisani), te supsidijarno mjere koje proističu iz propisâ o oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima. U tom smislu, propisi krivičnog zakonodavstva (ZKP i KZ) nude potrebne pravne osnove za takvu vrstu supsidijarne pravne zaštite žrtava u domenu ostvarivanja prava na naknadu štete. Na ovom mjestu najprije treba spomenuti odredbu iz ZKP FBiH, koja jasno propisuje da u slučajevima kada ovlaštena osobe ne podnese imovinskopravni zahtjev do završetka glavnog pretresa ili ako predloži upućivanje na parnični postupak, a podaci krivičnog postupka pružaju pouzdan osnov za potpuno ili djelimično rješenje imovinskopravnog zahtjeva, sud će u osuđujućoj presudi odlučiti da se optuženom izrekne mjera oduzimanja imovinske koristi (član 209. stav 5. ZKP FBiH). Ovim je oslikan supsidijarni odnos ova dva pravna instituta, i ujedno izraženo načelo da niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom (član 114. KZ FBiH). Ovo je izuzetno važna odredba koje ne samo da se sudovi trebaju dosljedno pridržavati u svakom slučaju trgovine ljudima i detaljno obratiti pažnju na pitanje imovinskopravnog zahtjeva, nego se njeno potpuno djelovanje može očekivati tek u sinergiji sa ovlaštenjima i obavezama tužioca da provodi finansijske istrage u slučajevima trgovine ljudima, te identificira i locira imovinu, kao i predlaže privremene mjere osiguranja u cilju osiguranja oduzimanja imovinske koristi i/ili imovinskopravnog zahtjeva, sa ciljem postizanja potrebnog ishoda da žrtve dobiju adekvatnu naknadu štete.

■ Nadalje, Krivični zakon Federacije BiH, u odredbi iz člana 116. propisuje niz mjera u cilju zaštite oštećenog. Tu se najprije misli na obavezu suda da izvrši oduzimanje imovinske koristi koja prelazi dosuđeni imovinskopravni zahtjev oštećenog, ukoliko je isti dosuđen u krivičnom postupku. Zatim, oštećeni koji je u krivičnom postupku u pogledu svog imovinskopravnog zahtjeva upućen na parnični postupak, može tražiti da se isti namiri iz iznosa oduzete vrijednosti, ako pokrene parnični postupak u roku od šest mjeseci od dana pravosnažnosti odluke kojom je upućen na parnični postupak i ako u roku od tri mjeseca od dana pravosnažnosti odluke kojom je utvrđen njegov zahtjev zatraži namirenje iz oduzete vrijednosti. Na kraju, oštećeni koji u krivičnom postupku nije istaknuo imovinskopravni zahtjev može zahtijevati namirenje iz

oduzete vrijednosti ako je radi utvrđenja svog zahtjeva pokrenuo parnični postupak u roku od tri mjeseca od dana saznanja za presudu kojom se oduzima imovinska korist, a najdalje u roku od dvije godine od pravosnažnosti odluke o oduzimanju imovinske koristi i ako u roku od tri mjeseca od dana pravosnažnosti odluke kojom je utvrđen njegov zahtjev zatraži namirenje iz oduzete vrijednosti.

■ Upravo se u navedenim odredbama Zakona o krivičnom postupku i Krivičnog zakona Federacije BiH nalaze zakonske osnove za proširenje Mehanizma za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima u ovom entitetu, na način da se napravi poveznica sa odredbama relevantnog zakonodavstva koji uređuje oblast oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima.

Republika Srpska

■ Slično kao u ostala tri krivična zakonodavstva u Bosni i Hercegovini, osobe koje imaju status oštećenog u krivičnom postupku u Republici Srpskoj također imaju pravo da primarno svoje pravo na naknadu štete ostvaruju u krivičnom postupku. Naime, Zakonikom o krivičnom postupku Republike Srpske je uređen ovaj institut, čime je garantirano pravo oštećenog da može podnijeti svoj imovinskopravni zahtjev. Imovinskopravni zahtjev može se odnositi na naknadu štete, povrat stvari ili poništavanje određenog pravnog posla (član 103. stav 2. ZKP RS). Prijedlog se može podnijeti najkasnije do završetka glavnog pretresa, odnosno pretresa za izricanje sankcije pred sudom (član 105. stav 2. ZKP RS). Shodno principima uređenja krivičnog postupka i ulogama koje imaju subjekti postupka, tužilac ima ključnu ulogu u ovom segmentu postupanja, na način da ima pravo i obavezu da utvrđuje činjenice potrebne za odlučivanje o imovinskopravnom zahtjevu (član 43. stav 2. tačka g. ZKP RS).

■ Jedna od specifičnosti zakonskog uređenja u Republici Srpskoj jeste da ZKP uređuje taksativno prava koja oštećeni ima u postupku, uključujući pravo da podnese prijedlog i dokaze za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva i da predloži privremene mjere za njegovo obezbjeđenje (član 46a. stav 1. tačka a.).

■ Drugo specifično zakonsko rješenje se tiče prava oštećenog da poduzme krivično gonjenje za krivična djela za koja se goni po prijedlogu oštećenog, što uključuje i pravo na podnošenje imovinskopravnog zahtjeva.

■ Od samog prvog saslušavanja oštećenog kao svjedoka, on se mora pitati da li želi da u krivičnom postupku ostvaruje imovinskopravni zahtjev (član 151. stav 10. ZKP RS). Ovdje dolazi do izražaja standard koji govori o obavezi informisanja i podučavanja žrtve trgovine ljudima kao oštećenog lica o pravu da može u okviru krivičnog postupka ostvarivati svoj imovinskopravni zahtjev.

■ Ta obaveza se prirodno odnosi i na ovlaštena službena lica koja vrše radnju saslušavanja svjedoka i sačinjavanja zapisnika o tome, koji se može koristiti kao dokaz u postupku (član 227. stav 3. ZKP RS).

■ Postupak za ostvarenje imovinskopravnog zahtjeva oštećenog je propisan unutar Glave XII Zakonika o krivičnom postupku Republike Srpske. Osnovni zakonski uvjet za rješavanje podnesenog imovinskopravnog zahtjeva u okviru krivičnog postupka, koji je podnesen od strane ovlaštene osobe, jeste vjerovatnoća da se time neće znatno odugovlačiti krivični postupak (član 103. stav 1. ZKP RS).

■ Pravosnažna odluka suda kojom je odlučeno o imovinskopravnom zahtjevu oštećenog će se na njegov zahtjev izdati u formi ovjerenog prepisa pravosnažne odluke, sa naznačenjem da je odluka izvršna (član 94. ZKP RS).

■ Ukoliko je donesena presuda u okviru koje je dosuđen i imovinskopravni zahtjev (u potpunosti ili djelimično) njeno izvršenje vrši sud po odredbama koje važe za izvršni postupak (član 91. stav 1. ZKP RS).

■ Zakon kao ovlaštena lica za podnošenje imovinskopravnog zahtjeva određuje svako lice koje je ovlašćeno da takav zahtjev ostvaruje u parničnom postupku (član 104. stav 1. ZKP RS).

■ Prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku podnosi se tužiocu, odnosno sudu (član 105. stav 1. ZKP RS). U svakom slučaju, jedino je sud ovlašten da donese odluku o postavljenom imovinskopravnom zahtjevu (član 108. stav 1. ZKP RS).

■ Jedan od suštinskih i ključnih koraka u proceduri se tiče adekvatne pripreme imovinskopravnog zahtjeva, u smislu da je lice ovlašćeno za podnošenje prijedloga dužno da određeno označi svoj zahtjev i da podnese dokaze (član 105. stav 3. ZKP RS). Ovdje se također treba ukazati na veoma važnu ulogu koju Zakon daje tužiocu, da skupa sa oštećenim kao ovlaštenim licem, i eventualno njegovim pravnim zastupnikom, adekvatno pribavi dokaze i potkrijepi imovinskopravni zahtjev u cilju njegovog efikasnog rješavanja u okviru krivičnog postupka. U smislu adekvatnog pravnog zastupanja žrtava trgovine ljudima i pružanja besplatne pravne pomoći od strane Republičkog centra za pružanje besplatne pravne pomoći, treba svakako razmisliti da se u budućem periodu kroz izmjene i dopune važećeg zakonodavstva proširi opseg pružanja ove pomoći i na krivični postupak jer trenutno ovaj Centar isključivo ima nadležnost u okviru parničnih postupaka.

■ Jednom kada je podnesen imovinskopravni zahtjev, tužilac ali i sud imaju obavezu da o tome ispitaju osumnjičenog odnosno optuženog (član 107. stav 2. ZKP RS).

■ Kada ocijeni da je to svrsishodno, sud može predložiti stranama medijaciju u skladu sa Zakonom, ali takav prijedlog mogu podnijeti i stranke sve do okončanja glavnog pretresa (član 108. stav 2. ZKP RS).

■ Rješavajući meritorno o imovinskopravnom zahtjevu sud ima na raspolaganju nekoliko mogućnosti, zavisno od vrste odluke o krivici. Ako je donio presudu kojom optuženog proglašava krivim, sud može oštećenom dosuditi imovinskopravni zahtjev u cijelosti ili mu može dosuditi imovinskopravni zahtjev djelimično, a za ostatak ga uputiti na parnični postupak. Nasuprot tome, ako podaci krivičnog postupka ne pružaju pouzdan osnov ni za potpunu ni za djelimičnu presudu, sud će oštećenog uputiti da imovinskopravni zahtjev u cijelosti može da ostvaruje u parničnom postupku (član 108. stav 3. ZKP RS).

■ S druge strane, u situacijama kada sud donese oslobađajuću ili odbijajuću presudu, ili kada obustavi postupak svojim rješenjem, ima obavezu da uputi oštećenog da imovinskopravni zahtjev može ostvarivati u parničnom postupku (član 108. stav 4. ZKP RS).

■ Kao što je to već naglašeno, ključni dio procedure za ostvarenje imovinskopravnog zahtjeva, posebno u smislu budućeg izvršenja sudske odluke ako ona bude donesena se tiče mjera privremenog obezbjeđenja imovinskopravnog zahtjeva. Slično kao ostala tri zakonodavstva, i KZ RS daje mogućnost sudu da svojim rješenjem odredi ove mjere po odredbama koje važe za izvršni postupak (član 112. ZKP RS).

■ I kod zakonodavstva u Republici Srpskoj, postoji funkcionalna i organska veza između instituta imovinskopravnog zahtjeva i oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima. Druge mjere su također sastavni dio Mehanizma za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima. Zakonik o krivičnom postupku Republike Srpske također sadrži iznimno važnu odredbu, koja se tiče mogućnosti za stvarno obeštećenje oštećenog, koja se odnosi na situacije kada ovlašćeno lice ne postavi imovinskopravni zahtjev do završetka glavnog pretresa ili ako predloži upućivanje na parnični postupak, a podaci krivičnog postupka pružaju pouzdan osnov za potpuno ili djelimično rješenje imovinskopravnog zahtjeva. U tim situacijama, sud će u osuđujućoj presudi odlučiti da se optuženom izrekne mjera oduzimanja imovinske koristi (član 105. stav 6. ZKP RS).

■ U tom smislu, treba ukazati na odredbu Krivičnog zakonika Republike Srpske, koja uređuje pitanje zaštite oštećenog (član 85. stav 1. KZ RS). Supsidijarni odnos dva instituta se ogleda u odredbi koja propisuje da ukoliko je oštećenom u krivičnom postupku dosuđen imovinskopravni zahtjev, sud će izreći oduzimanje imovinske koristi ukoliko ona prelazi dosuđeni imovinskopravni zahtjev oštećenog (član 85.

stav 1. KZ RS). Oštećeni koji je u krivičnom postupku u pogledu svog imovinskopravnog zahtjeva upućen na parnicu može tražiti da se namiri iz iznosa oduzete vrijednosti, ako pokrene parnicu u roku od šest mjeseci od dana pravosnažnosti odluke kojom je upućen na parnicu i ako u roku od tri mjeseca od dana pravosnažnosti odluke kojom je utvrđen njegov zahtjev zatraži namirenje iz oduzete vrijednosti (član 85. stav 2. KZ RS). Konačno, oštećeni koji u krivičnom postupku nije prijavio imovinskopravni zahtjev može zahtijevati namirenje iz oduzete vrijednosti, ako je radi utvrđenja svog zahtjeva pokrenuo parnicu u roku od tri mjeseca od dana saznanja za presudu kojom se oduzima imovinska korist, a najdalje u roku od dvije godine od pravosnažnosti odluke o oduzimanju imovinske koristi i ako u roku od tri mjeseca od dana pravosnažnosti odluke kojom je utvrđen njegov zahtjev zatraži namirenje iz oduzete vrijednosti (član 85. stav 3. KZ RS).

■ Dakle, postoji niz odredbi procesnog ali i materijalnog krivičnog zakonodavstva u Republici Srpskoj, koje garantuju pravo oštećenog da ostvari svoj imovinskopravni zahtjev u okviru krivičnog postupka, kao i da traži namirenje takvog potraživanja iz oduzete imovinske koristi od učinitelja, ako je takvu odluku sud donio. Polazeći od toga da je Republika Srpska također donijela svoj *lex specialis* u oblasti oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelima, koji se primjenjuje u predmetima trgovine ljudima, svakako su ovo važna zakonska uporišta za sveobuhvatno djelovanje Mehanizma za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima.

Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine

■ Mehanizam za naknadu štete žrtvama krivičnih djela trgovine ljudima u Brčko Distriktu BiH također obuhvata zakonske odredbe u okviru krivičnog postupka. Ovaj segment tog Mehanizma za ostvarenje prava na naknadu štete, daje žrtvi trgovine ljudima, u svojstvu oštećenog pravo da u bilo kojoj fazi krivičnog postupka, do završetka glavnog pretresa, odnosno pretresa za izricanje krivičnopravne sankcije pred sudom, podnese imovinskopravni zahtjev protiv optuženog (počinitelja) kojim traži naknadu materijalne i nematerijalne štete, povrat predmeta ili poništenje pravnih poslova nastalih izvršenjem krivičnog djela.

■ Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta sadrži jednu odredbu koja se odnosi na imovinskopravni zahtjev osobe koja je oštećena krivičnim djelom, ali je kao svjedok dobila imunitet. U tim slučajevima troškovi tog imovinskopravnog zahtjeva padaju na teret budžetskih sredstava Brčko Distrikta (član 84. stav 12. ZKP BD).

■ U tom smislu, žrtva koja se najčešće sasluša kao svjedok, u smislu odredbe iz člana 86. stav 10. ZKP BD se treba pitati da li želi da u krivičnom postupku ostvari imovinskopravni zahtjev. Napomene radi, dokaznu radnju saslušavanja svjedoka provodi u pravilu tužilac i naknadno sud, ali nerijetko i policija u svom domenu rada sasluša žrtve i sačinjava zapisnik o saslušanju svjedoka, koji se u smislu odredbe iz člana 219. stav 3. ZKP BD, može upotrijebiti kao dokaz u krivičnom postupku. Jedan od elemenata tog zapisnika, kao i onog koji se sačinjava prilikom saslušanja žrtava kao svjedoka od strane tužioca ili pred sudom, dakle, trebao bi da se odnosi na izjavu vezanu za imovinskopravni zahtjev, koji žrtva trgovine ljudima, kako je rečeno, može podnijeti sve do završetka glavnog pretresa, odnosno pretresa za izricanje krivičnopravne sankcije pred sudom. U tom smislu, sve ovlaštene službene osobe, tužilac i sud koji postupaju u konkretnom krivičnom postupku trebaju odmah (ako to već nije urađeno) i detaljno informirati žrtvu o ovom pravu kojim na osnovu Zakona raspolaže. Ipak, uloga tužioca je ključna, on treba poučiti žrtvu o pravima, pomoći u postavljanju imovinskopravnog zahtjeva i prikupiti relevantne dokaze. Isto tako, ukoliko iz različitih razloga žrtva tj. oštećeni nije podnijela imovinskopravni zahtjev tužiocu tokom istrage, tj. do trenutka potvrđivanja optužnice, istoj se mora dati jasna informacija i uputa da to može i naknadno uraditi sve do završetka glavnog pretresa, odnosno pretresa za izricanje krivičnopravne sankcije (član 195. stav 2. ZKP BD).

■ U svakom slučaju, treba razlikovati sadržaj zapisnika o saslušanju svjedoka, u koji se unosi i izjava da li želi da u krivičnom postupku ostvaruje imovinskopravni zahtjev, od samog podnošenja takvog zahtjeva. Naime, ZKP BD u odredbi iz člana 195. stav 1. propisuje da se zahtjev podnosi tužiocu, odnosno, sudu.

■ Kako su žrtve trgovine ljudima često neupućene o načinu i proceduri ostvarenja imovinskopravnog zahtjeva, i nemaju potrebna znanja, materijalne i druge resurse za adekvatno pravno zastupanje, esencijalno je u tom pravcu osigurati im adekvatnu pravnu pomoć.

■ U smislu općeg uvjeta tj. ovlaštenja za podnošenje imovinskopravnog zahtjeva, Zakon propisuje da to može biti svaka osoba koja je ovlaštena da takav zahtjev ostvaruje u parničnom postupku (član 194. stav 1. ZKP BD)

■ Jednom kada je imovinskopravni zahtjev postavljen, i pod pretpostavkom da sadrži sve potrebne činjenice i dokaze, sud o istom raspravlja u krivičnom postupku, pod uvjetom da se time ne bi znatno odugovlačio ovaj postupak (član 193. stav 1. ZKP BD). Naredni uvjet, koji propisuje Zakon, jeste da je imovinskopravni zahtjev pravilno označen od strane ovlaštene osobe i da je ista sudu podnijela dokaze (član 195. stav 3. ZKP BD). Inače, Zakon propisuje da se imovinskopravni zahtjev može odnositi na naknadu štete, povrat stvari ili poništavanje određenog pravnog posla (član 193. stav 2. ZKP BD), pa bi, posljedično, i dokazi trebali da se odnose na jedan ili više navedenih osnova. U tom smislu, uloga tužioca se ne ograničava samo na podučavanje žrtve tj. oštećene osobe o pravu na podnošenje imovinskopravnog zahtjeva, nego tužilac ima proaktivnu ulogu u tom dijelu postupanja. Naime, Zakon obavezuje tužioca da prikuplja dokaze o imovinsko-pravnom zahtjevu vezanom za krivično djelo, te da ispita osumnjičenog o činjenicama vezanim za prijedlog ovlaštene osobe. Istu obavezu ispitivanja optuženog u pogledu navoda iz imovinskopravnog zahtjeva ima i sud (član 197. ZKP BD). Ujedno je utvrđivanje činjenica potrebnih za odlučivanje o imovinsko-pravnom zahtjevu jedno od osnovnih prava i dužnosti tužioca (član 35. stav 2., tačka g. ZKP BD).

■ Jedna od iznimno važnih mjera koja stoji na dispoziciji sudu, a koja ima ishodnišno značenje za efektivno ostvarenje imovinskopravnog zahtjeva žrtava trgovine ljudima, se tiče izricanja privremenih mjera obezbjeđenja imovinskopravnog zahtjeva. Naime, Zakon daje ovlaštenje sudu da može u okviru krivičnog postupka svojim rješenjem izreći ove privremene mjere, koje određuje po pravilima koja važe za izvršni postupak (član 202. stav 1. ZKP BD). Blagovremeno i dosljedno izricanje ovih mjera, kojima prethodni neka vrsta istražnog postupanja i identifikacija imovine u vlasništvu osumnjičenog ili optuženog, je u direktnoj funkciji izvršenja buduće odluke suda o imovinskopravnom zahtjevu, ukoliko takva odluka bude donesena. Bez izrečenih (privremenih) mjera obezbjeđenja imovinskopravnog zahtjeva, žrtva tj. oštećeni će po pravosnažnosti sudske odluke teško moći izvršiti istu i ostvariti svoje pravo.

■ O samom imovinskopravnom zahtjevu isključivo odlučuje sud, koji samostalno ili na prijedlog stranaka, a do završetka glavne rasprave, može predložiti stranama medijaciju u skladu sa Zakonom (član 198. stav 1. ZKP BD).

■ Kada je riječ o samoj odluci suda o imovinskopravnom zahtjevu, Zakon pravi razliku između situacija kada donosi osuđujuću, u odnosu na oslobađajuću i odbijajuću presudu. U prvom slučaju, sud može oštećenom dosuditi imovinskopravni zahtjev u cjelini ili mu može dosuditi imovinskopravni zahtjev djelimično, a za ostatak ga uputiti na parnični postupak. Ako podaci krivičnog postupka ne pružaju pouzdan osnov ni za potpuno ni za djelimično presuđenje, sud će oštećenog uputiti da imovinskopravni zahtjev u cjelini može da ostvaruje u parničnom postupku (član 198. stav 2. ZKP BD).

■ U slučaju donošenja oslobađajuće ili odbijajuće presude, ili, pak, obustave postupka, sud mora oštećenog uputiti da imovinskopravni zahtjev može ostvarivati u parničnom postupku (član 198. stav 3. ZKP BD).

■ Presuda kojom se usvaja imovinskopravni zahtjev ima snagu izvršnog naslova, što omogućava pokretanje izvršnog postupka radi naplate štete. Kad je odluka kojom je odlučeno o imovinskopravnom zahtjevu postala pravomoćna, oštećenom će se na njegov zahtjev izdati ovjeren prijepis odluke s naznačenjem da je odluka izvršna (član 183. ZKP BD). Inače, u pogledu izvršenja ovih odluka Zakon propisuje da samo izvršenje obavlja sud po odredbama koje važe za izvršni postupak i koje se primjenjuju u mjestu gdje se odluka ima izvršiti (član 180. stav 1. ZKP BD).

■ Kako je već naglašeno u uvodu, sastavni dio cjelokupnog Mehanizma za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima unutar sva četiri krivična zakonodavstva u državi, čine primarno krivičnopravni mehanizmi (koji su gore opisani), te supsidijarno mjere koje proističu iz propisâ o oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima. U tom smislu, propisi krivičnog zakonodavstva (ZKP i KZ) nude potrebne pravne osnove za takvu vrstu supsidijarne pravne zaštite žrtava u domenu ostvarivanja prava na naknadu štete. Na ovom mjestu najprije treba spomenuti odredbu iz ZKP BD, koja jasno propisuje da u slučajevima kada ovlaštena osobe ne podnese imovinskopravni zahtjev do završetka glavnog pretresa ili ako predloži upućivanje na parnični postupak, a podaci krivičnog postupka pružaju pouzdan osnov za potpuno ili djelimično rješenje imovinskopravnog zahtjeva, sud će u osuđujućoj presudi odlučiti da se optuženom izrekne mjera oduzimanja imovinske koristi (član 195. stav 5. ZKP BD). Ovim je oslikan supsidijarni odnos ova dva pravna instituta, i ujedno izraženo načelo da niko ne može zadržati imovinsku korist, prihod, profit ili drugu korist iz imovinske koristi pribavljenu krivičnim djelom. (član 114. KZ BD). Ovo je izuzetno važna odredba koje ne samo da se sudovi trebaju dosljedno pridržavati u svakom slučaju trgovine ljudima i detaljno obratiti pažnju na pitanje imovinskopravnog zahtjeva, nego se njeno potpuno djelovanje može očekivati tek u sinergiji da ovlaštenjima i obavezama tužioca da provodi finansijske istrage u slučajevima trgovine ljudima, te identificira i locira imovinu, kao i predlaže privremene mjere osiguranja u cilju osiguranja oduzimanja imovinske koristi i/ili imovinskopravnog zahtjeva, sa ciljem postizanja potrebnog ishoda da žrtve dobiju adekvatnu naknadu štete.

■ Nadalje, Krivični zakon Brčko distrikta, u odredbi iz člana 116. propisuje niz mjera u cilju zaštite oštećenog. Tu se najprije misli na obavezu suda da izvrši oduzimanje imovinske koristi koja prelazi dosuđeni imovinskopravni zahtjev oštećenog, ukoliko je isti dosuđen u krivičnom postupku. Zatim, Oštećeni koji je u krivičnom postupku u pogledu svog imovinskopravnog zahtjeva upućen na parnični postupak, može tražiti da se namiri iz iznosa oduzete vrijednosti ako pokrene parnični postupak u roku od šest mjeseci od dana pravosnažnosti odluke kojom je upućen na parnični postupak i ako u roku od tri mjeseca od dana pravosnažnosti odluke kojom je utvrđen njegov zahtjev zatraži namirenje iz oduzete vrijednosti. Na kraju, oštećeni koji u krivičnom postupku nije istaknuo imovinskopravni zahtjev, može zahtijevati namirenje iz oduzete vrijednosti ako je radi utvrđenja svog zahtjeva pokrenuo parnični postupak u roku od tri mjeseca od dana saznanja za presudu kojom se oduzima imovinska korist, a najdalje u roku od dvije godine od pravosnažnosti odluke o oduzimanju imovinske koristi i ako u roku od tri mjeseca od dana pravosnažnosti odluke kojom je utvrđen njegov zahtjev zatraži namirenje iz oduzete vrijednosti.

■ Upravo se u navedenim odredbama Zakona o krivičnom postupku i Krivičnog zakona Brčko Distrikta nalaze zakonske osnove za proširenje Mehanizma za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima u ovom entitetu, na način da se napravi poveznica sa odredbama relevantnog zakonodavstva koji uređuje oblast oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima.

■ Kao najveće prepreke u dosadašnjem periodu primjene zakonodavstva istaknuti su formalizam, slab stepen proaktivnosti pravosuđa, te nedovoljno povezivanje između oduzete imovine i stvarne isplate žrtvi.

NAKNADA ŠTETE PRIMJENOM PROPISA O ODUZIMANJU NEZAKONITO STEČENE IMOVINE

■ Pored sistemskih propisa koji uređuju oduzimanje nezakonito stečene imovine, pravni okvir za oduzimanje i upravljanje imovine stečene krivičnim djelom detaljnije je uređen posebnim zakonima o oduzimanju koji su doneseni na nivou FBiH, RS i BD BiH. Radi se u sljedećim zakonima koji predstavljaju *lex specialis* u odnosu na zakone o krivičnom postupku i krivične zakone: *Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom FBiH*, *Zakon o oduzimanju imovine koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela RS* i *Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine BD*.

■ Navedeni posebni zakoni regulišu nadležnosti tužilaštava i sudova i posebnih ovlaštenih lica, postupke i vrste privremenog i trajnog oduzimanja, a naročito postupak provođenja finansijske istraga. Posebnu cjelinu tih propisa čine odredbe o upravljanju sa privremeno i trajno oduzetom imovinom, osnivanje, nadležnosti i ovlaštenja posebnih tijela (agencije i uredi) za obavljanje tih poslova, uzajamnoj saradnji i druga važna pitanja. Tu, svakako, spadaju i odredbe o procedurama za postupanje sa oduzetom imovinom, uključujući njezino korištenje za opće svrhe, ponovnu društvenu upotrebu i dr.

■ Pravni osnov za korištenje oduzete imovine u općem interesu i društvene svrhe se dominantno nalazi u odredbama posebnih zakonskih i podzakonskih propisa u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu koji, uglavnom, uređuju prošireno oduzimanje imovinske koristi.

Nivo Bosne i Hercegovine

■ Kako je poznato, na državnom nivou Bosne i Hercegovine još uvijek ne postoji posebni zakonski propis koji bi, kao što je to slučaj u entitetima i Distriktu, uređivao materiju oduzimanja nezakonito stečene imovine. Odredbe Krivičnog zakona BiH pružaju pravni osnov za primjenu ovog instituta, dok su Zakonom o krivičnom postupku propisani i razrađeni pravila, načela i postupanje nadležnih tijela u ovom domenu.

■ Naime, u odredbi iz člana 110. KZ BiH je propisano da niko ne može zadržati imovinsku korist, prihod, profit ili drugu korist iz imovinske koristi pribavljenu krivičnim djelom. Osnov za oduzimanje imovinske koristi je odluka suda kojom je utvrđeno da je krivično djelo učinjeno, pod uslovima propisanim KZ BiH.

■ Krivični zakon BiH, također, propisuje institut tzv. „proširenog“ oduzimanja imovinske koristi, za krivična djela iz pojedinih glava ovog Zakona (član 110a. KZ BiH). Treba ukazati da se prošireno oduzimanje imovinske koristi može primijeniti u postupcima za krivična djela međunarodne trgovine ljudima i organizovane međunarodne trgovine ljudima jer spadaju u Glavu XVII KZ BiH, koja u smislu odredbe iz člana 110a., potpada pod režim ovog načina oduzimanja imovinske koristi.

■ Na kraju, materijalni osnov za oduzimanje direktno stečene koristi (novac, predmeti od vrijednosti i svaka druga imovinska korist); protuvrijednosti ostvarene koristi; one koristi koja je prenesena na neke osobe, bez naknade ili uz naknadu koja ne odgovara stvarnoj vrijednosti, ako je ona znala ili mogla znati da je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom; sjedinjene imovinske koristi; i prihoda od imovinske koristi su također predmet oduzimanja prema odredbi iz člana 111. KZ BiH.

■ S druge strane, postupak za oduzimanje imovinske koristi je propisan unutar Glave XXVIII ZKP BiH. Ista se ima oduzeti po službenoj dužnosti, a ključnu ulogu ima tužilac koji je dužan prikupljati dokaze i izviđati okolnosti koje su od važnosti za utvrđivanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom (član 392. ZKP BiH). Svakako su važne i odredbe koje omogućavaju tužiocu da provodi finansijsku istragu, iako ona nije izričito specificirana u ZKP BiH, među kojima se nalaze i odredbe o naredbi banci ili drugom pravnom licu iz člana 72. ZKP BiH.

■ U pogledu donošenja odluke o oduzimanju imovinske koristi, sud visinu iznosa imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom utvrđuje po slobodnoj ocjeni, ako bi inače njeno utvrđivanje bilo povezano s nesrazmjernim teškoćama ili sa znatnim odugovlačenjem postupka (član 394. ZKP BiH). U pravilu se odluka o oduzimanju donosi u formi sudske presude, izuzetno i nekim drugim aktima suda, a njenom izrekom sud specificira koji se predmet, odnosno novčani iznos oduzima (član 396. ZKP BiH).

■ Na kraju, ključni zakonski instrument se odnosi na blagovremeno osiguranje imovinske koristi, u cilju učinkovitog izvršenja buduće odluke suda, ako ona bude donesena, u pogledu oduzimanja. Odredbom iz člana 395. ZKP BiH je jasno propisano da u slučajevima kada dolazi u obzir oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, Sud će po službenoj dužnosti po odredbama koje važe za izvršni postupak odrediti privremene mjere osiguranja, uz primjenu odredbi iz člana 202. ZKP BiH. Bez ovih mjera, praksa pokazuje da je veoma mala, skoro nikakva mogućnost da se odluka o oduzimanju imovinske koristi, zaista i izvrši jer u međuvremenu najčešće dolazi do otuđenja, opterećenja ili uništenja imovine koja je u vlasništvu i/ili posjedu osobe od koje se treba i oduzeti. U smislu ranije analiziranih odredbi ZKP BiH i KZ BiH koje uređuju imovinskopravni zahtjev, zaštitu oštećenog i koje predviđaju mogućnost da se takav zahtjev namiri od oduzete imovinske koristi, jasno je koliki je značaj i ovih privremenih mjera osiguranja oduzimanja imovinske koristi.

■ Jednom kada odluka Suda BiH kojom je određeno oduzimanje imovinske koristi postane pravosnažna postavlja se pitanje nezinog izvršenja. Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, koji sadrži i odredbe o izvršenju mjere oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom. Krivično odjeljenje Suda BiH po službenoj dužnosti pokreće postupak izvršenja, i primjenjuju se pravila Zakona o izvršnom postupku BiH. Ako se radi o imovinskoj koristi izraženoj u novcu, vrijednosnim papirima i sl., ona će se nakon donošenja odluke o oduzimanju unijeti u budžet institucija BiH. Svako daljnje postupanje sa tom imovinom se uređuje Zakonom o izvršenju budžeta BiH. S druge strane, ukoliko se radi o pokretnoj i/ili nepokretnoj imovini, ovim zakonom je propisano da će se ona prodati u skladu sa važećim propisima, dok će se dobit (sredstva) ostvarena iz te prodaje unijeti u Budžet. Zakonom je alternativno ostavljena mogućnost da se takva imovina može dati na korištenje organizacijama iz oblasti socijalne politike, obrazovanja ili državnim organima i drugim organizacijama (član 218. stav 1. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera). Pravobranilaštvo BiH ima određene uloge i nadležnosti u smislu zaštite imovine i imovinskih interesa Bosne i Hercegovine, i trebalo bi biti uključeno i kod pitanja uspostave Mehanizma za naknadu štete žrtvama krivičnih djela međunarodne trgovine ljudima. Svakako i drugi organi, koji upravljaju izvršenjem Budžeta institucija BiH, u koji se uplaćuju sredstva od oduzete imovinske koristi od strane Suda BiH imaju svoje specifične uloge u ovom procesu.

Federacija Bosne i Hercegovine

■ Pored odredbi Krivičnog zakona i Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH, koje uređuju materiju oduzimanja imovinske koristi oribavljene krivičnim djelima, od 2015. godine se u ovom entitetu primjenjuje i Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine FBiH. Ovim zakonom se omogućava finansijska istragu protiv osumnjičenih, privremeno zamrzavanje i trajno oduzimanje imovine za koju se dokaže da je stečena izvršenjem krivičnog djela, uključujući trgovinu ljudima. Naime, ovaj Zakon se primjenjuje u postupcima za oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima propisanim KZ FBiH za koja se može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna (član 3.). Polazeći od toga da je odredbom iz člana 210a. KZ FBiH propisan posebni minimum kazne za za krivična djela trgovine ljudima od najmanje pet, odnosno, najmanje deset godina za trgovinu osobama ispod 18 godina starosti, jasno je da se navedeni Zakon primjenjuje u postupcima za krivična djela trgovine ljudima.

■ Zakon također sadržava pravni osnov za uspostavljanje Federalne agencije za upravljanje oduzetom imovinom, koja ima specifičnu nadležnost u postupcima za upravljanje privremene i trajno oduzete imovine. Kantonalna tužilaštva su nadležna za provođenje finansijske istrage i podnošenje prijedloga za privremeno i trajno oduzimanje imovine pred općinskim i kantonalnim sudovima u FBiH koji donose rješenja po tužilačkim prijedlozima u prvom i drugom stepenu. Vrhovni sud FBiH postupa kao žalbeni sud koji odlučuje po žalbama na odluke kantonalnih sudova.

■ Shodno odredbi iz člana 30. posebnog Zakona u Federaciji BiH, institucija koja se naziva Federalna agencija za upravljanje oduzetom imovinom je nadležna za:

- a) upravljanje privremeno oduzetom i oduzetom imovinom po odredbama ovog i drugih zakona,
- b) provođenje analiza u području oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom,
- c) stručnu edukaciju iz područja finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom,
- d) obavljanje i drugih poslova propisanih ovim zakonom.

■ Tako je u okviru odredbe iz člana 32. Zakona o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom u Federaciji BiH propisano da je primarni modalitet upravljanja sa trajno oduzetom imovinom prodaja. Iako Agencija ima ovlaštenja da upravlja različitim oblicima imovine (pokretna, nepokretna, materijalna, nematerijalna i dr.), koja je privremeno ili trajno oduzeta, za potrebe funkcionisanja Mehanizma za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima ključne su odredbe Zakona koje propisuju da sve stvari ili prava koji su predmet oduzimanja po odredbama ovog Zakona postaju vlasništvo Federacije BiH, i da je to ujedno obaveza suda da izrekom odluke o oduzimanju to utvrdi. Nadalje, Zakon jasno propisuje da prihodi dobijeni od prodaje privremeno ili trajno oduzete imovine pripadaju Budžetu Federacije BiH (čl. 36).

■ Dakle, bez obzira na način (modalitet) oduzimanja imovine koja predstavlja imovinsku korist pribavljenu krivičnim ili protupravnim djelom, te kako je Agencija ili neki drugi organ kojem je to bilo odlukom suda povjereno na upravljanje, postupala sa tom imovinom, ona je prvenstveno vlasništvo Federacije BiH. Kada je riječ o novčanim sredstvima, bez obzira na način kako su ona oduzeta (u izvornom obliku od učinitelja ili naknadno kroz primjenu mjera sporazuma o priznanju krivice, dobrovoljne činidbe od strane osuđene osobe, kroz izvršni postupak i dr.), sav taj novac se uplaćuje na posebni kod Budžeta Federacije BiH, shodno Pravilniku o načinu uplate javnih prihoda Budžeta i vanbudžetskih fondova na teritoriji Federacije BiH, kojeg donosi Federalni ministar finansija.

■ Po ovom podzakonskom propisu, pod sekcijom (oznakom) 8. nalaze se „Novčane kazne po federalnim propisima“, a dvije stavke se odnose na sljedeće: 723143- Novčana sredstva po osnovu primjene Zakona o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom u Federaciji BiH i 723142- Prihodi od imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, oduzeti u skladu sa članom 115. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine. Na osnovu ovih oznaka moguće je evidentirati i pratiti novčana sredstva koja su uplaćena u Budžet Federacije BiH po navedenim osnovama.

■ Kako je Federacija BiH formalni vlasnik i ove imovine, odluku o tome da li će takva imovina biti iskorištena za neki oblik općeg dobra ili vraćena radi ponovne društvene upotrebe donosi Vlada Federacije BiH. Pravni osnov se nalazi u međunarodnim izvorima koje je ratificirala država Bosna i Hercegovina, i koji propisuju da se naknada štete žrtvama trgovine ljudima može izvršiti i iz oduzete imovinske koristi od učinitelja krivičnog djela. Osim toga, citirane odredbe Krivičnog zakona Federacije BiH, također, ukazuju da je imovinskoopravni zahtjev moguće ostvariti iz oduzete imovinske koristi.

9. Vijeće Evrope (2023). *Ibidem*.

■ U tom smislu, postoji pravni osnov i potreba, nastala iz usvojenog strateškog okvira za suprotstavljanje trgovini ljudima u BiH, da se usvoji posebna procedura u formi podzakonskog akta (npr. Uredba Vlade Federacije BiH) u cilju dodjele dijela oduzetih novčanih sredstava iz oduzete imovinske koristi, koja su uplaćena u Budžet Federacije BiH, u cilju naknade štete žrtvama krivičnih djela trgovine ljudima, koje to nisu uspjele ostvariti u krivičnom postupku. Na taj način bi se imovina oduzeta od počinitelja krivičnih djela mogla upotrijebiti za namirenje potraživanja žrtava trgovine ljudima, čime bi se u Federaciji BiH cjelovito uredio Mehanizam za naknadu štete žrtvama ovih krivičnih djela.

Republika Srpska

■ Kako je već ukazano, u domenu oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima u Republici Srpskoj, pored sistemskih propisa KZ i ZKP koji uređuju ovu materiju postoji i *lex specialis* u formi Zakona o oduzimanju imovine koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela Republike Srpske. Slično kao u Federaciji BiH i Brčko Distriktu, ovim zakonom su propisane finansijske istrage, privremene mjere i trajno oduzimanje koristi. Njime se osniva Agencija za upravljanje oduzetom imovinom, koja je ima širok spektar nadležnosti da upravlja sa privremeno i trajno oduzetom imovinom, kao i drugim predmetima i imovinom u različitim postupcima (član 8.). Oduzeta sredstva teoretski mogu biti upotrijebljena za naknadu žrtvi, ali je praksa rijetka, a sistemska veza između oduzimanja i isplate žrtvama nije razvijena. Naime, shodno odredbi iz člana 65. ovog Zakona, imovina koja je trajno oduzeta pravosnažnim sudskim odlukama o oduzimanju imovine, postaje svojina Republike Srpske, sa kojom raspolaže Vlada, u skladu sa odredbama ovog zakona.

■ Svakako treba spomenuti da je na osnovu ovog Zakona, donesen poseban Pravilnik o načinu obavljanja poslova upravljanja oduzetom imovinom, koji je donio Ministar pravde Republike Srpske. On sadrži veoma detaljne procedure za postupanje u odnosu na poslove upravljanja sa privremeno i trajno oduzetom imovinom.

■ Dakle, postoji pravni osnov da Vlada Republike Srpske može raspolagati trajno oduzetom imovinom, uključujući novčana sredstva koja su postala vlasništvo odnosno imovina Republike Srpske i koja su uplaćena u Budžet, na način da se dio tih sredstava iskoristi za naknadu štete žrtvama krivičnih djela trgovine ljudima, koje to pravo nisu uspjele ostvariti u krivičnim postupcima. Uvjet da bi se to moglo uraditi jeste da se urede pravila tj. procedure za takvu vrstu dodjela novčane naknade, što se može uraditi u formi podzakonskog akta koji bi donijela Vlada Republike Srpske.

Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine

■ Brčko Distrikt je također usvojio posebni Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine. Isti se primjenjuje u postupcima za oduzimanje nezakonito stečene imovine pribavljene krivičnim djelima propisanim Krivičnim zakonom za koja se može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna. U smislu odredbi iz članova 207a. (trgovina ljudima) i 207b. (trgovina djecom) KZ BD, posebni zakon se ima primijeniti u slučajevima oduzimanja imovinske koristi stečene ovim krivičnim djelima. Ovaj Zakon daje ovlaštenje Tužilaštvu Brčko Distrikta da može provesti finansijsku istragu, zamrzavanje i oduzimanje imovine stečene trgovinom ljudima. Time su stvorene potrebne pravne pretpostavke da se imovinska korist oduzeta od trgovaca ljudima može iskoristiti na kompenzaciju žrtava koje su iskorištavali.

■ Zakonom se ovlašćuje Ured za upravljanje javnom imovinom da obavlja poslove čuvanja i upravljanja trajno oduzetom imovinom. S druge strane, Stručna služba Pravosudne komisije je organizacioni dio Pravosudne komisije nadležan za upravljanje privremeno oduzetom imovinom.

■ Odredbe ovog zakona su u velikoj mjeri slične sa odredbama posebnog zakona FBiH koje uređuju oblast finansijskih istraga, privremenog i trajnog oduzimanja.

■ Posebni zakon propisuje da Osnovni sud BD donosi rješenja po prijedlozima Javnog tužilaštva BD za privremeno i trajno oduzimanje imovine, dok Apelacioni sud BiH odlučuje po žalbama na rješenja Osnovnog suda.

■ Izvršenja odluka o privremenom i trajnom oduzimanju imovine povjerena su Uredu za javnu imovinu BD. Pravobranilaštvo BD ima nadležnost da inicira postupak izvršenja pred Osnovnim sudom BD koji donosi rješenja o trajnom oduzimanju u redovnom i drugim postupcima za oduzimanje.

■ Svi prihodi dobijeni od prodaje oduzete imovine uplaćuju se na račun budžeta Distrikta (član 31.).

■ Za potrebe funkcionisanja Mehanizma za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima u Brčko Distriktu ključne su odredbe Zakona koje propisuju da sve stvari ili prava koji su predmet oduzimanja po odredbama ovog Zakona postaju vlasništvo, odnosno, imovina Distrikta, i da je to ujedno obaveza suda da izrekom odluke o oduzimanju to utvrdi.

■ Dakle, bez obzira na način (modalitet) oduzimanja imovine koja predstavlja imovinsku korist pribavljenu krivičnim ili protupravnim djelom, te kako je Ured ili neki drugi organ kojem je to bilo odlukom suda povjereno na upravljanje, postupala sa tom imovinom, ona je prvenstveno vlasništvo odnosno imovina Brčko Distrikta. Kada je riječ o novčanim sredstvima, bez obzira na način kako su ona oduzeta (u izvornom obliku od učinitelja ili naknadno kroz primjenu mjera sporazuma o priznanju krivice, dobrovoljne činidbe od strane osuđene osobe, kroz izvršni postupak i dr.), sav taj novac se uplaćuje u Budžet Brčko Distrikta.

■ Uplate po ovom osnovu se na računu Budžeta Brčko Distrikta evidentiraju na posebnim kodovima, shodno Odluci o uplatnim računima prihoda budžeta i fondova Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, načinu uplaćivanja tih prihoda i načinu i rokovima izvještavanja korisnika prihoda, koju donosi . direktor Direkcije za finansije Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Iako ne postoji poseban budžetski kod za prihode od primjene Zakona o oduzimanju nezakonito stečene imovine, može se pretpostaviti da se isti evidentiraju na poziciji- 723117 (Novčane kazne za krivična djela i troškovi postupka).

■ S obzirom da je Brčko Distrikt formalni vlasnik i ove imovine, odluku o tome da li će takva imovina biti iskorištena za neki oblik općeg dobra ili vraćena radi ponovne društvene upotrebe donosi Vlada Brčko Distrikta. Pravni osnov se nalazi u međunarodnim izvorima koje je ratificirala država Bosna i Hercegovina, i koji propisuju da se naknada štete žrtvama trgovine ljudima može izvršiti i iz oduzete imovinske koristi od učinitelja krivičnog djela. Osim toga, citirane odredbe Krivičnog zakona Brčko Distrikta, također, ukazuju da je imovinskopravni zahtjev moguće ostvariti iz oduzete imovinske koristi.

■ U tom smislu, postoji pravni osnov i potreba, nastala iz usvojenog strateškog okvira za suprotstavljanje trgovini ljudima u BiH, da se usvoji posebna procedura u formi podzakonskog akta (odluke Vlade Brčko Distrikta) u cilju dodjele dijela oduzetih novčanih sredstava iz oduzete imovinske koristi, koja su uplaćena u Budžet Brčko Distrikta, u cilju naknade štete žrtvama krivičnih djela trgovine ljudima, koje to nisu uspjele ostvariti u krivičnom postupku. Na taj način bi se imovina oduzeta od počinitelja krivičnih djela mogla upotrijebiti za namirenje potraživanja žrtava trgovine ljudima, čime bi se u Brčko Distriktu BiH cjelovito uredio Mehanizam za naknadu štete žrtvama ovih krivičnih djela.

NAKNADA ŠTETE U PARNICNOM POSTUPKU

■ Imovinskopravni zahtjevi žrtava ostvaruju se u okviru parničnog postupka. Kada postoji pravosnažna krivična presuda, parnični sud je njome vezan i ne može ponovo odlučivati o postojanju krivičnog djela niti o krivičnoj odgovornosti počinioca, već se rasprava vodi isključivo o vrsti i visini štete. Ukoliko takva presuda ne postoji, sud odlučuje o osnovanosti tužbenog zahtjeva prema pravilima obligacionog prava, pri čemu pitanje odgovornosti tuženog tretira kao prethodno pitanje.

■ Nadležnost za vođenje postupka pripada sudu opšte mjesne nadležnosti, odnosno sudu prema prebivalištu tuženog, ali i sudu na čijem području je štetna radnja počinjena ili gdje je nastupila posljedica. U slučajevima smrti ili teške povrede, nadležan je i sud prema prebivalištu tužitelja. Zakon o obligacionim odnosima predviđa naknadu materijalne i nematerijalne štete. Materijalna šteta obuhvata uništenje ili oštećenje imovine, troškove liječenja, izgubljenu zaradu i rentu zbog trajne nesposobnosti za rad, dok nematerijalna šteta obuhvata bol, strah, povredu časti i ugleda, naruženost, smrt bliskog srodnika ili invaliditet bliske osobe. Posebno se priznaje naknada duševnih bolova u slučajevima prinude, prevare ili krivičnih djela protiv dostojanstva ličnosti i morala.

■ Odgovornost za štetu postoji kada je ona prouzrokovana namjerno ili iz krajnje nepažnje. Tužitelj je dužan dokazati postojanje štete, protivpravnu radnju ili propuštanje, krivicu počinioca i uzročnu vezu između radnje i štete. Teret dokazivanja je na tužitelju, a sud izvodi samo dokaze koje stranke predlože. Kod tjelesnih povreda i oštećenja zdravlja visina naknade zavisi od procjene medicinskih vještaka.

■ Radi ujednačavanja sudske prakse, u Bosni i Hercegovini su usvojeni Orijentacioni kriteriji za utvrđivanje pravične naknade nematerijalne štete. Oni obuhvataju procjenu fizičkih bolova različitog intenziteta, straha, smanjenja životne aktivnosti, naruženosti, smrti ili invaliditeta bliske osobe. Ovi kriteriji ne predstavljaju matematičku formulu, već smjernice koje sud koristi uzimajući u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja, posebno trajanje i intenzitet bolova i straha. Cilj naknade je da žrtvi pruži pravičnu satisfakciju, uz očuvanje njene svrhe i prirode.⁹

Nivo Bosne i Hercegovine

■ Ako u krivičnom postupku nije odlučeno, žrtva se upućuje na parnični sud da tužbom traži naknadu štete. Ovdje važe pravila Zakona o obligacionim odnosima BiH – dokazuje se šteta, uzročna veza i odgovornost. Sud odlučuje o visini materijalne i nematerijalne štete, ali proces je duži, skuplji i nosi dodatni rizik za žrtvu, uključujući i moguće nove traume tokom svjedočenja.

■ U praksi, pristup naknadi štete žrtvama trgovine ljudima ostaje otežan zbog upućenosti na standardnu sudsku praksu i izostanka sekundarnih javnih instrumenata sa brzim procedurama. Iako međunarodni dokumenti i domaće strategije jasno ukazuju na potrebu za jačanjem pristupačnijeg sistema naknade štete, sudska praksa ostaje fragmentirana, a prepreke (dugotrajnost, formalizam, nedostatak stručne pomoći) su i dalje česte.

Federacija Bosne i Hercegovine

■ Žrtva se upućuje na parnicu kada sud u krivičnom postupku ne može odmah odlučiti o imovinskopravnom zahtjevu. U parnici se primjenjuju odredbe Zakona o obligacionim odnosima i Zakona o parničnom postupku FBiH; žrtva mora dokazati nastanak štete, odgovornost počinitelja i uzročnu vezu.

■ Parnični sud uzima u obzir iznos i vrstu pretrpljene štete, troškove liječenja, nematerijalnu štetu (bol, strah, umanjeње životne aktivnosti), a visinu naknade najčešće procjenjuje uz pomoć vještaka medicinske struke. Parnični sud se veže na presuđenu krivicu iz krivičnog postupka, ali mora utvrđivati i obim te visinu štete.

■ Troškovi parničnog postupka mogu biti ozbiljna prepreka za žrtve, i premda postoji mogućnost djelimičnog ili potpunog oslobađanja od taksi, praksa pokazuje nizak stepen njihove koristi

Republika Srpska

■ Ako sud u krivičnom postupku ne odluči (u cijelosti ili djelimično) o imovinskopravnom zahtjevu, žrtva se upućuje na parnicu po Zakonu o obligacionim odnosima i Zakonu o parničnom postupku RS. Naknada štete obuhvata materijalnu (izgubljena zarada, troškovi liječenja itd.) i nematerijalnu štetu (bol, strah, smanjenje životne aktivnosti, povreda časti).

■ Teret dokazivanja je na žrtvi. Sud može koristiti vještačenja i prakse najviših sudova za procjenu pravične naknade. Postoji mogućnost oslobađanja od parničnih troškova pod određenim uslovima, ali praksa pokazuje limitiranu dostupnost.

■ U RS postoji sistem besplatne pravne pomoći (centri na nivou lokalnih jedinica), ali uz razlike u dostupnosti i kvalitetu. Odjeli za podršku svjedocima nude podršku žrtvama u postupku (pravnu, psihološku, socijalnu), ali o stepenu i kvaliteti usluge odlučuju lokalne institucije.

■ Sudovi u RS rijetko odlučuju o naknadi u krivičnom postupku—često žrtve šalju na parnice, što otežava pristup kompenzaciji. Nedovoljna edukacija tužilaca i sudija, složene procedure i ograničen pristup besplatnoj pravnoj pomoći pogoršavaju položaj žrtava.

■ Potrebne su proaktivne mjere—primjena instituta privremenih mjera osiguranja, edukacija profesionalaca i uspostava entitetskog/domaćeg fonda za brzu isplatu žrtvama krivičnih djela.

Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine

■ Ako nije odlučeno u krivičnom postupku, žrtva može podnijeti tužbu nadležnom sudu (građansko odjeljenje Osnovnog suda Brčko distrikt) radi naplate štete. Primjenjuju se pravila Zakona o obligacionim odnosima Brčko distrikta; mogu se potraživati kako materijalna tako i nematerijalna šteta, uključujući bol, strah, smanjenje životne aktivnosti, troškove liječenja itd.

■ Sud po pravilu uzima u obzir odluku krivičnog suda o krivici, ali žrtva mora dokazivati vrstu i obim štete. Uloga medicinskih i finansijskih vještaka je ključna u ovom postupku. Parnica donosi dodatne troškove i moguće prolongiranje isplate zbog produženih ročišta, ali postoji instrument oslobađanja od taksi ili sudskih troškova ako je oštećeni slabijeg imovnog stanja.

PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE KOMPENZACIJSKIH MEHANIZAMA

Jačanje kapaciteta i edukacija

- ▶ Unaprijediti edukaciju i proaktivni pristup: Potrebno je sistematski jačati edukaciju pravosudnih i policijskih institucija, te razvijati proaktivan pristup tužilaca u predmetima trgovine ljudima.
- ▶ Osnažiti podršku žrtvama kroz saradnju: Neophodno je poboljšati saradnju s institucijama koje pružaju podršku žrtvama.
- ▶ Unaprijediti propise: Uspostaviti jasna pravila o korištenju oduzete imovine za kompenzacijske svrhe.
- ▶ Razviti mehanizme za pravnu pomoć i brzu kompenzaciju: Preporučuje se jačanje pravne pomoći, digitalizacija pristupa informacijama i uspostavljanje posebnog fonda ili brzog postupka za naknadu žrtvama trgovine ljudima.

Unapređenje zakonskog i institucionalnog okvira

- ▶ Razmotiriti mogućnost dodjele naknade štete žrtvama trgovine ljudima po uzoru na model koji egzistira u Sjevernoj Makedoniji, i daje pravo žrtvama trgovine ljudima da mogu ostvariti pravo na odštetu putem namjenskog državnog/entitetskog/distrikt programa, mimo tradicionalnih krivičnih i građanskih postupaka.
- ▶ Ovo pitanje svakako treba analizirati i stvoriti okvire koji će biti u funkciji ispunjenja EU standarda iz Direktive o naknadi štete žrtvama nasilnih krivičnih djela, među kojima spadaju i djela trgovine ljudima.
- ▶ U okviru postojećih zakonskih okvira, a radi stvaranja pravnih pretpostavki za proširenje Mehanizma na oblast upotrebe novčanih sredstava od oduzete imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima, treba identificirati oblasti i pitanja koja je moguće urediti podzakonskim aktima (uredbe, pravilnici i dr.) kako bi se propisale procedure za ovaj supsidijarni oblik kompenzacije žrtava trgovine ljudima.

Od posebnog su značaja sljedeća pitanja koja trebaju biti predmet tih budućih intervencija u pravnom okviru:

I. Odgovornost nadležnih nivoa vlasti i proširenje Mehanizma za naknadu štete izvan okruženja krivičnog postupka

- ▶ Svaki nadležni nivo vlasti, tačnije na nivou Bosne i Hercegovine, dva entiteta (Federacije BiH i Republika Srpska) i Brčko distrikta trebaju jasno preuzeti odgovornost za uspostavu supsidijarnih načina ostvarenja prava na naknadu štete žrtava trgovine ljudima, izvan postojećih zakonskih okvira u okvirima krivičnih postupaka;

- ▶ Time se implementiraju zvanično usvojene politike u oblasti suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini, iskazane kroz Strategiju i akcione planove donesene na svim nadležnim nivoima vlasti;
- ▶ Dodatno, obaveze koje je država Bosna i Hercegovina preuzela iz međunarodnog pravnog okvira se dosljedno trebaju implementirati, shodno ustavnim nadležnostima unutar sva četiri krivična zakonodavstva, za što postoje minimalne pravne pretpostavke da se Mehanizam sveobuhvatno uredi i učini djelotvornim;
- ▶ Područja u kojima se mogu stvoriti dodatni kapaciteti za djelovanje Mehanizma su najprije vezani za propisivanje procedura za ostvarenje prava na naknadu štete žrtvama trgovine ljudima, koje to pravo nisu ostvarile u krivičnom postupku, iz sredstava ostvarenih primjenom propisa o oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima, kako onih sistemske prirode (KZ i ZKP) tako i *lex specialis* propisa u entitetima i Distriktu;
- ▶ U saradnji sa nadležnim ministarstvima finansija (BiH, FBiH, RS i BD BiH) blagovremeno planirati i definisati poziciju (budžetsku stavku, razdjel i sl.) na rashodovnoj strani odgovarajućih budžeta, koja bi bila izvor finansiranja za namjene kompenzacije žrtava trgovine ljudima u okviru supsidijarnog dijela Mehanizma, i koja bi se direktno vezala za ishode posebnih procedura koje treba razviti i formalno usvojiti, kako bi žrtve koje nisu ostvarile pravo na naknadu štete u okviru primarnog dijela Mehanizma (u krivičnom postupku) istu mogle ostvariti iz tih sredstava;
- ▶ Važno je donijeti posebne podzakonske propise od strane nadležnih tijela (Vijeće ministara BiH; Ministarstva pravde; nadležne Vlade) kojima će se urediti procedure za upotrebu sredstava iz oduzete imovinske koristi za svrhe kompenzacije žrtava trgovine ljudima;
- ▶ U tom smislu, osnovati međuresorne radne grupe koje će pristupiti izradi tih pravnih dokumenata, u koji proces će biti uključeni predstavnici civilnog društva, međunarodnih organizacija i drugi partneri;
- ▶ Proces izrade, usaglašavanja i finalizacije ovih podzakonskih propisa treba biti u punoj mjeri transparentan, inkluzivan i konsultativan, te harmoniziran u mjeri u kojoj je to moguće.
- ▶ U svakom slučaju, trebaju se uzeti u obzir sve dostupne analize, studije i primjeri dobrih praksi u regionu i šire, kako bi se na najbolji mogući način sačinili potrebni okviri za buduće djelovanje.

II. Specifična materijalno-pravna, procesna i organizacijska pitanja koja se trebaju urediti u okviru supsidijarnih mjera Mehanizma za naknadu štete žrtvama krivičnih djela trgovine ljudima

- ▶ Prva, ujedno najvažnija oblast koju treba urediti jeste koji procent iz mase ukupno raspoloživih novčanih sredstava koja se uplaćuju u odgovarajuće budžete nadležnih nivoa vlasti (koje razrađuju svoje mehanizme za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima), po osnovu primjene propisa o oduzimanju imovinske koristi, će biti na raspolaganju za finansiranje pojedinačnih zahtjeva;
- ▶ Alternativno, razmotriti mogućnost da se osnuje posebni Fond, u koji bi se slijevala sredstva tj. dio sredstava (zavisno od definisanih procenata učešća) od ukupno oduzete imovine upotrijebljene, pribavljene i nastale izvršenjem krivičnih djela. Treba imati na umu činjenicu da je osnivanje takvog Fonda jedino moguće donošenjem zakona;
- ▶ U odnosu na prethodno pitanje, potrebno je prikupiti i analizirati sve raspoložive podatke o trendovima procesuiranja trgovine ljudima, broju žrtava koje su identificirane i tražile naknadu, stepenu uspješnosti ostvarenja ovog prava u krivičnim postupcima, novčanim iznosima koji su potraživani, kao i sve druge podatke kako bi se raspolagalo egzaktnim pokazateljima i sačinile procjene koje potencijalno opterećenje se može očekivati za ove svrhe;

- ▶ S druge strane, također treba prikupiti informacije o trendovima uplatâ novčanih sredstava na posebne račune za uplatu sredstava iz oduzete imovinske koristi, te sačiniti analizu finansijskih tokova, strukture i raspoloživosti finansijskih sredstava. U tom smislu, ključnu ulogu imaju nadležna ministarstva finansija koja vode evidencije o ovim sredstvima;
- ▶ Odrediti materijalnopravne uslove za podnošenje zahtjeva za kompenzaciju iz sredstava od oduzete imovinske koristi, posebno u kontekstu činjenice da su iscrpljene sve mogućnosti za takvo nešto u krivičnim postupcima;
- ▶ Odrediti se u odnosu na koja krivična djela odnosno posljedice, pravo na naknadu se može ostvariti;
- ▶ Odrediti ko ima pravo podnijeti zahtjev za naknadu štete, u kom postupku i pred kojim organom ili posebnim tijelom (komisija);
- ▶ Odrediti se pod kojim uvjetima se naknada štete može isplatiti (obaveza prijavljivanja krivičnog djela, krivična istraga, osuđujuća presuda, naredba o obustavi istrage, oslobađajuća presuda);
- ▶ Utvrditi vremenski okvir za postavljanje takvog zahtjeva;
- ▶ Utvrditi način određivanja visine naknade, pri čemu se može odrediti gornja granica i donja granica ispod koje se ta šteta neće nadoknađivati;
- ▶ Opredijeliti da li ovo pravo treba ostvariti naknadom u punom iznosu ili djelomično;
- ▶ Odrediti da li naknada treba biti jednokratna ili višekratna;
- ▶ Odrediti se o mogućnosti isplate predujma naknade u hitnim situacijama;
- ▶ Odrediti se o obimu naknade štete vodeći računa da naknada štete obuhvata barem izgublenu zaradu, troškove liječenja i bolničke troškove, te troškove sahrane, a u odnosu na izdržavane članove porodice, gubitak izdržavanja (voditi računa da su ovo minimalni uslovi određeni konvencijom donesenom decenijama godina unazad!);
- ▶ Odrediti se da se naknada štete može umanjiti ili odbiti zbog finansijske situacije podnositelja zahtjeva (većina država ovaj uvjet nije odredila);
- ▶ Odrediti se da se naknada štete može umanjiti ili odbiti zbog ponašanja žrtve ili podnositelja zahtjeva prije, tokom i nakon izvršenog krivičnog djela, ili u vezi sa povredom ili smrću;
- ▶ Odrediti se da se naknada štete može umanjiti ili odbiti zbog uključenosti žrtve ili podnositelja zahtjeva u organizovani kriminal ili organizaciju koja se bavi zločinima nasilja;
- ▶ Odrediti se da se naknada štete može umanjiti ili odbiti u slučaju kada bi naknada bila protivna javnom poretku;
- ▶ Odrediti se u cilju izbjegavanja dvostruke naplate naknade štete;
- ▶ Odrediti se u odnosu na odbijanje već isplaćene naknade iz nekog drugog izvora (socijalno osiguranje, lično osiguranje, zdravstveno osiguranje);
- ▶ Riješiti pitanje regresnog zahtjeva države/entitetâ i Distrikta;
- ▶ Uspostaviti monitoring rješavanja slučajeva, uključujući objavljivanje statističkih i drugih podataka o funkcionisanju Mehanizma i dodjeljinim naknadama.

ANEKS

UPOREDNI PRIKAZ KOMPENZACIJSKIH EUROPSKIH MODELA NAKNADE ŠTETE¹⁰

Kada je u pitanju razvoj odgovarajućeg modela i djelotvornog mehanizama naknade štete žrtvama nasilnih zločina, čini se da je svaka od država različito uspostavila i iskoristila dostupne mjere za zaštitu prava žrtava. U traganju za modelom koji bi bio primjenjiv, održiv i djelotvoran u Bosni i Hercegovini, kao primjer može poslužiti zakonsko i stvarno uređenje pitanja naknade štete od strane država čiji bi uspostavljeni modeli mogli biti uzorom ili bar olakšati i uputiti na dobra rješenja eventualno primjenjiva u državnom sistemu Bosne i Hercegovine.

1. KRALJEVINA NIZOZEMSKA¹¹

■ U Nizozemskoj, u okviru Ministarstva sigurnosti i pravde, Fond za naknade štete žrtvama nasilja djeluje kao nezavisan organ. Ukoliko naknada štete nije realizovana na drugi način, Fond može isplatiti naknadu u paušalnom iznosu od 10.000 eura za nematerijalnu štetu i 25.000 eura za materijalnu štetu.

■ Naknadu štete je moguće ostvariti za krivična djela sa elementima nasilja, počinjena s namjerom, odnosno za napad, prijetnje nasiljem i/ili oružjem, teško ubistvo, ubistvo, oružanu pljačku i krivična djela protiv spolne slobode s elementima nasilja (bludne radnje i silovanje). Naknadu ostvaruje osoba koja je pretrpjela ozbiljnu štetu uslijed krivičnog djela. Ozbiljnom se štetom smatra tjelesna ozljeda i/ili narušeno mentalno zdravlje s ozbiljnim dugotrajnim ili trajnim zdravstvenim posljedicama.

■ Naknada se može odnositi na nematerijalnu štetu i materijalnu štetu poput troškova liječenja, s tim da sredstva Fonda nisu namijenjena za potpuno nadoknađivanje štete, nego se naknada isplaćuje jednokratno i to utvrđeni iznos. Fond može dodijeliti naknadu štete kako neposrednoj žrtvi krivičnog djela, tako i svjedoku koji je kao očevidac teškog krivičnog djela pretrpio određene posljedice u vidu narušenog mentalnog zdravlja, te srođnicima žrtava koje su zadobile teške i trajne ozljede kao posljedicu krivičnog djela sa elementima nasilja ili u slučaju smrti žrtve. Srođnicima se smatraju bračni drug, partner, roditelji, dijete, brat ili sestra preminule osobe. Kao uslov za ostvarivanje ovog prava, prethodno nije potrebno prijaviti krivično djelo, ili dostaviti dokaz o pokrenutoj krivičnoj istrazi ili dostaviti osuđujuću presudu, međutim podnositelj mora dostaviti i predložiti dokaze kako bi se provjerila vjerodostojnost njegovog zahtjeva.

10. Vijeće Evrope (2023). *Ibidem*.

11. Europski portal e-pravosuđa - Ako će se moj zahtjev razmatrati u ovoj državi (europa.eu), ažurirano 10. aprila 2020. godine

■ U određenim slučajevima, Fond može smatrati da je potrebno pričekati dovršetak policijske istrage ili okončanje krivičnog postupka kako bi se utvrdila vjerodostojnost zahtjeva.

■ Rok za ponošenje zahtjeva je deset godina od datuma počinjenja krivičnog djela, odnosno smrti žrtve kada je riječ o nadživjelom srodniku. Naknadu ostvaruje osoba koja je pretrpjela ozbiljnu štetu uslijed krivičnog djela. Ozbiljnom se štetom smatra tjelesna povreda i/ili narušeno mentalno zdravlje s ozbiljnim dugotrajnim ili trajnim zdravstvenim posljedicama.

■ Fond će dodijeliti naknadu samo ako šteta koja je pretrpljena nije ili neće biti nadoknađena na drugi način, na primjer ako je ne nadoknadi počinitelj krivičnog djela ili osiguravajuće društvo. Međutim, nije obavezno prije predaje zahtjeva Fondu prvo pokušati dobiti naknadu štete od počinitelja ili osiguravajućeg društva. Različiti postupci mogu se odvijati istovremeno.

■ Fond je utvrdio šest kategorija štete, od kojih svaka ima fiksni iznos naknade. Prva kategorija omogućava žrtvama isplatu naknade u iznosu od 1 000 EUR, a šesta kategorija u iznosu od 35 000 EUR. Naknada će biti umanjena ako se ostvari iz drugih izvora (zdravstveno osiguranje, privatni sistem osiguranja).

■ Zahtjev se podnosi Fondu koji isti rješava u određenom roku, a na koju odluku nezadovoljni podnositelj ima pravo podnijeti pisani prigovor, a protiv čijeg rješenja se može pokrenuti tužba holandskom upravnom sudu.

■ Zakonom o krivičnom postupku je predviđeno da sud može obavezati učinitelja na naknadu štete izricanjem naloga, obavezati ga da u korist Fonda ili drugih institucija koje promovišu prava žrtava uplati određeni iznos. Sud će pored toga, kao kaznu dosuditi i dodatnu zamjensku zatvorsku kaznu ukoliko izvršitelj ne plati dosuđeni iznos. Izvršenje mjere zamjenske zatvorske kazne, ne oslobađa počinitelja od obaveze da isplati dosuđeni iznos naknade štete

■ Od stupanja na snagu Zakona o poboljšanju položaja žrtava kriminaliteta u decembru 2010. godine, žrtve nasilnih zločina i seksualnih delikata, uključujući trgovinu ljudima, mogu zatražiti isplatu od države onda kada je počinitelj osuđen i naloženo mu je da plati naknadu štete žrtvi u okviru presude u krivičnom postupku, i kada on/ona nije platio/la naknadu štete u roku od osam mjeseci od pravosnažnosti presude.

2. REPUBLIKA BUGARSKA¹²

■ U Bugarskoj naknadu od države žrtva krivičnog djela može dobiti samo za pretrpljenu materijalnu štetu koja je direktna posljedica krivičnih djela terorizma, ubistva, pokušaja ubistva, nanošenja teške tjelesne povrede, zlostavljanja, silovanja, trgovine ljudima, krivičnih djela počinjenih na temelju naredbe ili odluke zločinačke organizacije, drugog nasilnog krivičnog djela počinjenog s namjerom koje je prouzrokovalo smrt ili nanošenje teške tjelesne povrede.

■ Naknadom je obuhvaćena materijalna šteta koju je žrtva pretrpjela kao direktnu posljedicu krivičnog djela, uključujući troškove liječenja (osim troškova plaćenih iz budžeta Nacionalnog fonda za zdravstveno osiguranje), izgubljene prihode, pravne troškove, gubitak sredstava za život, troškove sahrane, drugu materijalnu štetu.

■ Žrtve moraju dostaviti odgovarajuće dokumente kojima se dokazuje sva navedena materijalna šteta. Naknada koju plaća država gotovinski je iznos od najviše 10 000 BGN. Ako se naknada dodjeljuje za izdržavanje osoba mlađih od 18 godina koji su nasljednici osobe koja je preminula od posljedica krivičnog djela, naknada za svaku izdržavanu osobu može biti najviše 10 000 BGN.

12. Europski portal e-pravosuđa - Ako će se moj zahtjev razmatrati u ovoj državi (europa.eu)

■ Zahtjev za naknadu štete se podnosi Nacionalnom vijeću za pomoć i pružanje naknade žrtvama krivičnih djela pri Ministarstvu pravosuđa Republike Bugarske. Odluke Nacionalnog vijeća za pomoć i pružanje naknade žrtvama krivičnih djela ne mogu se osporavati.

■ Ako je žrtva preminula od posljedica krivičnog djela, pravo na naknadu ostvaruje njezin nasljednik ili partner / životni partner.

■ Naknadu plaća nadležno tijelo države članice u kojoj je krivično djelo počinjeno, dok žrtva ne ostvaruje pravo na naknadu ako krivično djelo nije prijavila nadležnim tijelima, osim ako to nije mogla učiniti zbog opravdanih razloga.

■ Prema bugarskom pravu, žrtve krivičnih djela imaju pravo na naknadu nakon što se krivični postupak zaključi pravosnažnom odlukom pravosudnih organa odnosno na temelju: osuđujuće presude, uključujući predmete u kojima se odlučivalo u odsutnosti optužnog; izvansudske nagodbe; odluke Ureda javnog tužitelja ili nadležnog suda o okončanju krivičnog postupka, osim predmeta okončanih na temelju člana 24. stav 1. podstavovi 1., 7., 8.a i 9. Zakona o krivičnom postupku (*Nakazatelnoprotsesualen kodeks*); odluke Ureda javnog tužitelja ili nadležnog suda o obustavi krivičnog postupka jer počinitelj nije identifikovan.

■ Rok za podnošenje zahtjeva za naknadu štete je najkasnije jednu godinu od dana pravosnažnosti sudske odluke.

3. REPUBLIKA HRVATSKA¹³

■ U Republici Hrvatskoj žrtva može zahtijevati obeštećenje u skladu sa Zakonom o novčanoj naknadi žrtvama krivičnih djela koji je stupio na snagu na dan prijema Republike Hrvatske u Europsku uniju¹⁴. Prema odredbi člana 5. ovog zakona osoba koja ima pravo na naknadu je određena kao neposredna žrtva (osoba koja je pretrpjela teške tjelesne povrede ili teško narušenje zdravlja kao posljedicu krivičnog djela nasilja, kao i osoba koja je takve povrede pretrpjela za vrijeme počinjenja namjernog krivičnog djela prema drugoj osobi, ako nije učestvovala u izvršenju tog krivičnog djela, osoba koja je pokušavala spriječiti počinjenje krivičnog djela, osoba koja je te povrede zadobila pomažući policiji pri hapšenju počinitelja i osoba koja je takve povrede zadobila pružajući pomoć žrtvi krivičnog djela) i posredna žrtva (bračni i vanbračni drug, dijete, roditelj, posvojenik, posvojitelj, maćeha, očuh, pastorak neposredne žrtve i osoba sa kojom je žrtva živjela u istospolnoj zajednici, kao i djed, baka i unuk, ako je jedan od njih neposredna žrtva, u slučaju kada je između njih postojala trajnija zajednica života, a baka i djed su zamjenjivali roditelje).

■ Krivičnim djelom nasilja se smatra svako krivično djelo počinjeno s namjerom uz primjenu sile ili povredom polnog integriteta, kao i krivično djelo dovođenja u opasnost života i imovine opšteopasnom radnjom ili sredstvom, ukoliko je prouzrokovana smrt, teška tjelesna povreda ili teško narušenje zdravlja jedne ili više osoba, a Krivičnim zakonom je propisano kao teži oblik osnovnog krivičnog djela počinjenog s namjerom. Naknada se ne može ostvariti za povrede nastale krivičnim djelom ugrožavanja javnog saobraćaja.

■ Odredbe člana 7. tog Zakona predviđaju da pravo na takvu naknadu štete imaju žrtve koje su državljani Republike Hrvatske ili imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj, ili koje su državljani bilo koje države članice EU ili osobe koje imaju prebivalište u državi članici EU, a krivično djelo je počinjeno na teritoriji Hrvatske, njenom plovilu ili vazduhoplovu.

■ Žrtva krivičnog djela sa elementima nasilja koje je namjerno izvršeno na teritoriji Republike Hrvatske nakon 01. jula 2013. ima pravo da zahtijeva novčanu naknadu pod uvjetom da je krivično djelo prijavljeno ili

13. Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela, Narodne novine Republike Hrvatske broj 80/08, 27/11

14. Član 50. Zakona o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela

zabilježeno u policiji ili uredu državnog tužitelja u roku od šest meseci od dana počinjenja krivičnog djela, bez obzira na to da li je počinitelj poznat ili ne, dok se zahtjev podnosi Ministarstvu pravde u roku od šest mjeseci od dana počinjenja krivičnog djela, a može biti podnesen i kasnije, ako žrtva iz opravdanih razloga nije bila u mogućnosti da podnese zahtjev prije određenog perioda, ali ne više od tri mjeseca nakon dana kada su opravdani razlozi prestali da postoje. Zahtjev ne može biti podnesen nakon isteka tri godine od počinjenja krivičnog djela. Ako je žrtva krivičnog djela maloljetnik ili osoba sa oduzetom poslovnom sposobnošću, taj rok počinje teći od dana kad osoba navrš 18 godina ili od dana kada je osobi vraćena poslovna sposobnost.

■ O zahtjevu odlučuje Odbor za novčanu naknadu žrtvama koji imenuje Vlada Republike Hrvatske, a protiv koje odluke se može pokrenuti upravni spor.

■ Žrtva može da ostvaruje svoje pravo na naknadu za troškove zdravstvene zaštite, izgublenu zaradu koja se priznaje u jednokratnom iznosu do najviše 35,000.00 kuna, dok posredna žrtva može ostvariti pravo na naknadu zbog gubitka zakonskog izdržavanja do najvišeg iznosa od 70,000.00 kuna i pogrebne troškove do iznosa od 5,000.00 kuna.

■ Zakonom su propisane i okolnosti koje utječu na visinu naknade u smislu ponašanja žrtve prije, u toku i nakon počinjenja krivičnog djela, njenog doprinosa nastanku i obimu štete, da li je prijavila krivično djelo, da li sarađuje sa organima krivičnog gonjenja u cilju privođenja počinitelja, da li je uključena u organizirani kriminal, da li bi davanje naknade bilo u suprotnosti sa načelima pravednosti, morala ili javnom poretku.

■ Naknada po ovom osnovu se umanjuje za sve naknade ostvarene na temelju zdravstvenog, penzijskog ili drugog osiguranja, s tim da se dobrovoljna osiguranja koja je žrtva plaćala ne uračunavaju u iznos naknade.

■ Isplatom naknade žrtvi, sva njena prava prelaze na Republiku Hrvatsku prema počinitelju krivičnog djela do iznosa isplaćene naknade, pri čemu država zadržava pravo zahtijevati povrat isplaćenog ukoliko je žrtva pravo na naknadu ostvarila na osnovu lažnih podataka ili je propustila obavijestiti nadležno tijelo o činjenicama koje utječu na ostvarivanje ovog prava, ili ukoliko je nakon isplate naknade nadležno tijelo utvrdilo da ne postoji krivično djelo (djelo nije počinjeno).

■ Žrtva može istovremeno podnijeti zahtjev nadležnom ministarstvu pravde za naknadu štete, ali istu potraživati i od počinitelja krivičnog djela, kao onoga koji je štetu prouzrokovao, kako unutar krivičnog, tako i parničnog postupka. Ukoliko takvu naknadu ostvari od štetnika, ista će se uračunati u naknadu koju zahtijeva od države, a ukoliko je država isplatila naknadu na temelju ovog zakona, a žrtva ostvari u cijelosti ili djelomično naknadu štete i od štetnika, država ima pravo regresa od žrtve za iznos glavnice koji je ostvarila od štetnika, ali najviše do iznosa koji je država isplatila.¹⁵

■ Sredstva za ostvarenje naknade štete žrtvama krivičnih djela se obezbjeđuju u državnom budžetu Republike Hrvatske namijenjenom za rad Ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa.

■ Pored ovog zakona Republika Hrvatska je pitanje naknade štete žrtvama krivičnih djela regulisala posebnim zakonima i to Zakonom o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija¹⁶, kao i Zakonom o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu¹⁷.

15. Član 41. Zakona o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela

16. Zakon o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija, Narodne novine Republike Hrvatske broj 117/03

17. Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu, Narodne novine Republike Hrvatske broj 64/15

4. REPUBLIKA SJEVERNA MAKEDONIJA

U Sjevernoj Makedoniji pravo žrtava trgovine ljudima na naknadu štete normativno je predviđeno kroz dualni model, odnosno primarno unutar krivičnog postupka. Dakle, žrtve imaju mogućnost podnošenja imovinskopravnog zahtjeva u okviru krivičnog postupka. Dakle, žrtve mogu pokrenuti krivične i građanske tužbe protiv počinitelja za novčanu odštetu. U krivičnim postupcima, sudovi mogu naložiti počiniocu da direktno plati odštetu žrtvi; za maloljetnike, odšteta se isplaćuje iz budžeta Ministarstva pravde. Međutim, izvršenje sudski naložene odštete se historijski suočavalo sa kašnjenjima, a stvarne isplate od strane počinitelja su i dalje rijetke. Dakle, praksa pokazuje da se žrtve rijetko obeštećuju na ovaj način. Umjesto da sudovi u krivičnim predmetima odlučuju o imovinskopravnim zahtjevima, žrtve se uglavnom upućuju na vođenje parničnih postupaka, što im dodatno otežava pristup pravdi. Takva praksa je u suprotnosti sa međunarodnim standardima, jer je Evropski sud za ljudska prava jasno naglasio da države imaju obavezu da obezbijede djelotvorne pravne mehanizme za obeštećenje žrtava trgovine ljudima. Upravo zato, jedan od ključnih izazova u Sjevernoj Makedoniji ostaje stvarno sprovođenje zakonskih prava u praksi.

Uloga javnih tužilaca u ovom procesu od presudnog je značaja. Oni bi morali redovno obavještavati žrtve o njihovim pravima i aktivno pomagati pri podnošenju imovinskopravnih zahtjeva. Međutim, u izvještajima međunarodnih organizacija bilježi se da je praksa neujednačena, a da je svijest među tužiocima i sudijama o važnosti ovih prava često nedovoljno razvijena. Nedostatak specijalizovanih obuka i premještanje kadra dodatno otežava situaciju. Zbog toga žrtve ostaju bez efikasne podrške u ostvarivanju svojih prava na naknadu štete.

Drugi model koji egzistira u Sjevernoj Makedoniji daje pravo žrtvama trgovine ljudima da mogu ostvariti pravo na odštetu putem namjenskog državnog programa, mimo tradicionalnih krivičnih i građanskih postupaka. U tom smislu, veliki napredak je učinjen usvajanjem Zakona o državnoj odšteti za žrtve nasilnih zločina¹⁸ u novembru 2022. godine, kojim se usklađuje nacionalno zakonodavstvo sa međunarodnim standardima i posebno se rješava pristup odšteti za odrasle i djecu žrtve trgovine ljudima.¹⁹ Prema nazivu Zakona, on reguliše naknadu štete žrtvama nasilnih krivičnih djela, uključujući žrtve trgovine ljudima. One, zajedno sa žrtvama drugih nasilnih krivičnih djela, kao što su nasilje u porodici i seksualno nasilje, mogu tražiti naknadu štete iz državnog fonda - bez obzira na nacionalnost, prebivalište ili imigracijski status, pod uslovom da je krivično djelo prijavljeno policiji ili tužiocima. Zakon propisuje maksimalni iznos odštete od 5.000 eura za svaku žrtvu. Žrtve moraju biti u potpunosti obaviještene o svojim pravima i postupcima na jeziku koji razumiju, zaštita ličnih podataka je zagarantovana, i žrtve imaju pravo žalbe na odluke o naknadi štete.

Pri Ministarstvu pravde Sjeverne Makedonije je osnovana posebna Državna komisija za naknadu štete žrtvama nasilnih zločina, koja obrađuje zahtjeve i odlučuje o iznosima naknade. Odšteta putem državnog fonda ne zahtijeva osudu počinitelja ili dugotrajne sudske postupke, što je čini bržom i pristupačnijom od tradicionalnih načina. Državna komisija za naknadu štete počela je s radom 2024. godine; od 3 zahtjeva, 2 su uspješno okončana do novembra 2024. godine.

Besplatna pravna pomoć dostupna je žrtvama kako bi se pomoglo u postupcima za dobivanje odštete. Nevladine organizacije poput Open Gate/La Strada pružaju sklonište, medicinsku pomoć, pravne savjete i pomažu žrtvama da pristupe državnoj odšteti i podršci za reintegraciju.

Ovaj vrlo važan Zakon je donesen na osnovu preporuka GRETA-e Vijeća Evrope i uključivao je opsežno zagovaranje lokalnih nevladinih organizacija.

18. Службен весник на РСМ, бр. 247 од 17.11.2022 година.

19. zakon-za-isplata-na-parichen-nadomestok-na-zhrtvi-od-krivichni-dela-so-nasilstvo.pdf

■ Kada je riječ o pravnim licima, Sjeverna Makedonija ima zakonski okvir koji predviđa njihovu krivičnu odgovornost za trgovinu ljudima. Predviđene su kazne poput novčanih sankcija, zabrane obavljanja djelatnosti i oduzimanja imovinske koristi. Međutim, i ovdje praksa zaostaje za normom – veoma je mali broj slučajeva u kojima su pravna lica procesuirana zbog trgovine ljudima. To je naročito zabrinjavajuće imajući u vidu da eksploatacija često prolazi kroz formalne kompanije, uključujući agencije za zapošljavanje, ugostiteljski sektor i druge djelatnosti gdje se žrtve koriste kao radna snaga ili za seksualnu eksploataciju.

■ Preporuke za unapređenje sistema u Sjevernoj Makedoniji jasno upućuju na potrebu za proaktivnijim djelovanjem tužilaca i sudova. Tužiocima bi morali sistematski pomagati žrtvama da ostvare svoja prava, a sudovi češće odlučivati o naknadi štete u krivičnim postupcima, umjesto da ih prebacuju na parnicu. Kada je riječ o pravnim licima, važno je početi aktivno koristiti postojeći zakonski okvir i procesuirati kompanije koje ostvaruju korist od eksploatacije ljudi. Konačno, kontinuirana edukacija sudija, tužilaca i advokata, kao i jačanje saradnje sa civilnim sektorom i međunarodnim organizacijama, ključni su kako bi se uspostavila praksa koja je u skladu sa evropskim i međunarodnim standardima i koja će žrtvama trgovine ljudima u Sjevernoj Makedoniji omogućiti pravičnu zaštitu i adekvatno obeštećenje.

5. REPUBLIKA SLOVENIJA²⁰

■ Žrtve trgovine ljudima mogu potraživati naknadu štete u skladu sa Zakonom o naknadi štete žrtvama krivičnih djela. Primjena ovoga zakona je ograničena samo na osobe koje su pretrpjele štetu izvršenjem umišljajnog krivičnog djela sa elementima nasilja, dakle krivično djelo počinjeno uz primjenu sile ili povredom polnog integriteta druge osobe. Pravo na naknadu ostvaruju žrtva i osobe koje je umrla osoba izdržavala, bilo da su državljani Republike Slovenije ili druge članice Europske unije, ali ne i druge države.

■ Naknada za duševnu bol zbog smrti voljene osobe može biti dodijeljena i nadživjelim osobama, tj. osobama koje je preminula žrtva izdržavala ili su imale pravo na to da ih žrtva izdržava (posebno maloljetna djeca i djeca mlađa od 26 godina koja se redovito školuju), bračni drug ili nevjenčani partner koji nije imao sredstva za život, te je bio nezaposlen, ali ne svojom krivnjom, te roditelji ako nemaju i ne mogu steći dostatna sredstva za život.

■ Naknada se određuje za materijalnu štetu (troškovi sahrane, troškovi liječenja i medicinske rehabilitacije, izgubljeno izdržavanje) i nematerijalnu štetu (pretrpljeni bol i duševna patnja), a za slučaj pretrpljene štete tjelesnom povredom, smrću ili uslijed patnji. Naknada za strah se ne priznaje. Naknada je ostvariva pod uslovom da je slovenačkim nadležnim tijelima prijavljeno krivično djelo nasilja, što ukazuje da mora postojati osnovana sumnja da je krivično djelo počinjeno. Da bi se ostvarilo pravo na naknadu nije potrebno čekati okončanje krivičnog postupka.

■ U pravilu kada je počinitelj krivičnog djela poznat, u takvim slučajevima naknada se dodjeljuje na temelju pravosnažne i izvršne presude kojom se žrtvi dodjeljuje naknada i koja je već mogla biti donesena tokom krivičnog postupka (odluka o imovinskopravnom zahtjevu u krivičnom postupku) ili u građanskom postupku (odluka o tužbi). Dodatni je uvjet da je izvršenje (naplata iznosa) koje se temelji na toj presudi bilo neuspješno ili uopšte nije moguće (počinitelj nema imovinu, imovinu nije moguće izvršiti).

■ Međutim, postoje iznimke u kojima nije potrebno najprije tražiti naknadu od počinitelja i to u slijedećim slučajevima:

- ▶ ako žrtva zločina pripada jednoj od posebno zaštićenih skupina – djeci, žrtvama nasilja u porodici, osobama sa invaliditetom, državljanima druge države članice EU-a (u prekograničnim predmetima)

20. Europski portal e-pravosuđa - Ako će se moj zahtjev razmatrati u ovoj državi (europa.eu)

- ▶ ako je počinitelj i dalje nepoznat (tri mjeseca nakon podnošenja krivične prijave) ili ako se protiv počinitelja ne može pokrenuti krivični postupak (npr. počinitelj je preminuo ili je mlađi od 14 godina, te ne snosi krivičnu odgovornost).

■ U slučajevima u kojima počinitelj nije poznat ili žrtve pripadaju posebnim skupinama žrtvi (djeca, žrtve nasilja u porodici, osobe s invaliditetom, državljani drugih država članica EU-a), rok za podnošenje zahtjeva za naknadu iznosi šest mjeseci od datuma počinjenja krivičnog djela.

■ U ostalim slučajevima, u kojima je naknadu najprije potrebno tražiti od počinitelja, rok za podnošenje zahtjeva za naknadu iznosi tri mjeseca od prijema odluke ili obavijesti o neuspješnom izvršenju, a ako izvršenje nije predloženo, rok je tri mjeseca od prijema informacije o tome da izvršenje nije moguće.

■ Pri odlučivanju o iznosu naknade uzima se u obzir ponašanje podnositelja zahtjeva za vrijeme i nakon počinjenja krivičnog djela, kao i njegov doprinos nastanku i obimu štete, te naknada u skladu s time može biti umanjena ili zahtjev za naknadu odbijen. Naknada se umanjuje za iznos drugih naknada, povrata ili drugih plaćanja koja je podnositelj zahtjeva primio na bilo kojoj drugoj osnovi za istu vrstu štete.

■ Naknade štete su limitirane i to za tjelesnu bol najmanji je iznos 50 Eura, a najveći 10 000 Eura, dok je za duševnu bol najveći iznos 10 000 EURA. Naknada za duševnu bol zbog smrti voljene osobe može se dodijeliti svim srodnicima preminule osobe u iznosu do 10 000 Eura.

■ O iznosu naknade odlučuje specijalna Komisija za donošenje odluka o naknadama za žrtve krivičnih djela (*Komisija Vlade Republike Slovenije za odločanje o odškodnini žrtvama kaznivih dejanja*), a zahtjev se podnosi Ministarstvu pravosuđa Republike Slovenije (*Ministrstvo za pravosodje*).

6. REPUBLIKA SRBIJA

■ Naknada za žrtve trgovine ljudima u Srbiji je ustavom i zakonom zagarantovano pravo, ali stvarni pristup ostaje ograničen i nedosljedan u praksi. Osnovne karakteristike funkcionisanja trenutnog sistema i problemi sa kojima se žrtve susreću se uglavnom odnose na nisku svijest među žrtvama i pravnim stručnjacima, kašnjenja u postupcima i čestu viktimizacija podnosilaca zahtjeva, neefikasno provođenje zakona, čak i kod pozitivnih dosuđenih odšteta, te nedostatak državnog fonda, što čini odštetu ovisnom o uspješnom parničanju i kompenzaciji od trgovaca ljudima.

■ Dakle, kompenzacija se isključivo odnosi na imovinsko-pravni zahtjev koji žrtve mogu podnijeti u okviru krivičnog postupka protiv trgovaca ljudima. Međutim, srbijanski sudovi gotovo uvijek upućuju žrtve da traže odštetu putem odvojenih građanskih tužbi, umjesto da odlučuju o odšteti tokom krivičnog postupka. Ti građanski postupci za odštetu često su dugotrajni, skupi i emocionalno iscrpljujući. Žrtve mogu biti primorane da svjedoče nekoliko puta i suoče se sa svojim trgovcem ljudima na sudu, što može biti ponovno traumatizirajuće. Čak i kada se odšteta dosudi, izvršenje je nepouzdanost. Trgovci ljudima često nemaju imovinu ili je prebacuju u vlasništvo drugih osoba prije presude, što žrtvama otežava da zaista prime isplatu.²¹

■ Ustavni sud je 2021. godine naložio Ministarstvu pravde da žrtvi trgovine ljudima isplati 5.800 eura zbog kršenja prava, pokazujući da zahtjevi za odgovornost države također mogu rezultirati odštetom pod izuzetnim okolnostima.

■ Srbija trenutno nema namjenski državni fond za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima, uprkos preporukama GRETA-e Vijeća Evrope i OSCE-a. Osnivanje takvog fonda smatra se ključnim za praktičnu i pouzdanu naknadu štete žrtvama.

21. Pravo žrtava krivičnih dela na naknadu štete - Repository of Institute of Comparative Law

■ Napredak ka uspostavljanju fonda je razmatran, ali još nije završen. Zagovaranje i nacрте zakona predložile su nevladine organizacije poput ASTRE i međunarodni partneri.²²

■ Usklađenost s direktivama EU i Konvencijom Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima zahtijeva pristupačne i efikasne mehanizme kompenzacije, uključujući potencijalno korištenje oduzete imovine stečene kriminalnim radnjama za finansiranje kompenzacije žrtvama.²³

■ Pravna pomoć i usluge podrške, koje često pružaju nevladine organizacije, ključne su za pomoć žrtvama u podnošenju zahtjeva za kompenzaciju i snalaženju u pravnom postupku.

7. RUMUNIJA²⁴

■ U Rumuniji naknada štete se dodjeljuje žrtvama taksativno određenih krivičnih djela i to pokušaja ubistva, pokušaja teškog ubistva u skladu s članovima 188. i 189. Krivičnog zakonika, tjelesne povrede u skladu s članom 194. Krivičnog zakonika, krivičnog djela počinjenog s namjerom kojim je žrtvi nanesena tjelesna povreda, silovanje, spolnog odnosa s maloljetnom osobom i spolnog nasilja u skladu s članovima od 218. do 220. Krivičnog zakonika, trgovine ljudima i maloljetnicima u skladu s članovima 210. i 211. Krivičnog zakonika, terorizma i bilo kojeg drugog nasilnog krivičnog djela počinjenog s namjerom.

■ Financijska naknada štete dodjeljuje se žrtvama za troškove bolničkog liječenja i druge troškove liječenja koje snosi žrtva; za materijalnu štetu uzrokovanu krivičnim djelom koja je nastala zbog uništenja imovine ili smanjenja njezine vrijednosti odnosno zbog neupotrebljivosti ili gubitka imovine; za gubitak prihoda prouzrokovanog krivičnim djelom. Šteta se dodjeljuje i bračnom drugu, djeci, izdržavanim članovima porodice preminule osobe i to za troškove sahrane i za gubitak izdržavanja uzrokovanog krivičnim djelom.

■ Financijsku pomoć mogu dobiti članovi uže porodice (nasljednici), odnosno krvni srodnici do drugog stepena, i srodnici po tazbini do drugog stepena žrtve koja nije preminula zbog posljedica krivičnog djela, ali je pretrpjela ozbiljne povrede koje su direktna posljedica nasilnog krivičnog djela počinjenog s namjerom.

■ Naknada štete dodjeljuje se žrtvama ako je krivično djelo počinjeno na državnom području Rumunije. Obavezno je da žrtva prijavi krivično djelo nadležnim tijelima za krivično gonjenje ili sudu u roku od 60 dana od datuma počinjenja krivičnog djela.

■ Kada je riječ o financijskoj naknadi štete bračnom drugu, djeci i izdržavanim članovima porodice preminule osobe, naknada se dodjeljuje ako su krivično djelo prijavili u roku od 60 dana od datuma na koji je žrtva postala svjesna počinjenja krivičnog djela. Ako žrtva fizički ili psihički nije bila u mogućnosti prijaviti krivično djelo tijelima za krivično gonjenje, rok od 60 dana računa se od datuma na koji je ta nemogućnost prestala postojati. Žrtve mlađe od 18 godina i one kojima je izrečena mjera zabrane nisu obavezne krivično djelo prijaviti tijelima za krivično gonjenje.

■ Zahtjev se podnosi okružnom sudu u čijoj se nadležnosti nalazi mjesto prebivališta žrtve, a o njima odlučuju dvoje sudija koji su članovi odbora za dodjelu financijske naknade štete žrtvama krivičnih djela uspostavljenog pri svakom okružnom sudu. Kad je riječ o prekograničnim predmetima, o zahtjevu odlučuje Odbor za dodjelu financijske naknade štete žrtvama krivičnih djela Okružnog suda u Bukureštu.

■ Odbor za dodjelu financijske naknade štete žrtvama krivičnih djela, može saslušati osobe, zatražiti dokumente i izvesti druge dokaze koje smatra korisnim za rješavanje zahtjeva.

22. Access to Compensation of Victims of Human Trafficking - Policy Papers

23. Training for lawyers on dealing with claims for compensation by victims of trafficking held in Belgrade - Horizontal Facility

24. Europski portal e-pravosuđa - Ako će se moj zahtjev razmatrati u ovoj državi (europa.eu)

■ Žrtva se obavještava o odluci o zahtjevu za finansijsku naknadu štete ili zahtjevu za isplatu predujma finansijske naknade štete. Žalba protiv odluke može se podnijeti žalbenom sudu u roku od 15 dana od prijema obavještenja.

■ Žrtva može odboru za dodjelu finansijske naknade štete žrtvama kaznenih djela (*Comisiei pentru acordarea de compensații financiare victimelor infracțiunilor*) podnijeti zahtjev za isplatu predujma finansijske naknade štete do iznosa koji je jednak iznosu deset bruto minimalnih osnovnih plata utvrđenom na nivou države za godinu u kojoj je žrtva podnijela zahtjev za isplatu predujma.

■ Ako je počinitelj poznat, finansijska se naknada štete može odobriti žrtvi ako je žrtva podnijela zahtjev za naknadu štete u roku od godine dana (ovisno o slučaju): od datuma pravosnažnosti osuđujuće ili oslobađajuće presude krivičnog suda i odobrenja zahtjeva za naknadu štete u okviru građanske tužbe, pravosnažnosti oslobađajuće presude ili pravosnažnosti odluke o zaključenju krivičnog postupka od datuma na koji je tužitelj naložio obustavu/prekid krivičnog gonjenja određenih osoba ili zaključenja krivičnog postupka od datuma donošenja odluke o nepokretanju krivičnog postupka, ako je žrtva podnijela zahtjev da se građanska tužba uključi u krivični postupak, ako je počinitelj nesolventan ili ako se počinitelj vodi kao nestala osoba, ako žrtva nije dobila punu naknadu pretrpljene štete od osiguravajućeg društva; ako počinitelj nije poznat, žrtva može podnijeti zahtjev za finansijsku naknadu štete u roku od tri godine od počinjenja krivičnog djela.

■ Finansijska naknada štete ne dodjeljuje se u sljedećim slučajevima:

- ▶ ako se utvrdi da djelo nije nastupilo, da nije obuhvaćeno krivičnim pravom ili da je počinjeno kao zakonita odbrana od napada žrtve;
- ▶ ako je žrtva pravosnažno osuđena za članstvo u zločinačkoj organizaciji ili za ubistvo, teško ubistvo, ubistvo s namjerom, nanošenje teških tjelesnih povreda, krivično djelo počinjeno s namjerom kojim je žrtvi nanesena teška tjelesna povreda, silovanje, spolni odnos s maloljetnom osobom i spolnu nastranost;
- ▶ ako sud u korist počinitelja zaključi da su postojale olakšavajuće okolnosti u smislu prekoračenja granica zakonite odbrane od napada žrtve ili u smislu provokacije žrtve.

■ Iznosi koje je počinitelj platio kao naknadu štete u okviru građanske tužbe i naknada štete prouzrokovane počinjenim krivičnim djelom koju je žrtva dobila od osiguravajućeg društva oduzimaju se od iznosa finansijske naknade štete koju je država dodijelila žrtvi.

Relevantni pravni izvori

- (1) Konvencija Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, Varšava, 16. maj 2005. godine,
- (2) Europska konvencija o obeštećenju žrtava krivičnih djela nasilja od 24. novembra 1983. godine,
- (3) Direktiva 2011/36/EU o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti njenih žrtava, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2002/628//PUP, Službeni list Evropske unije, broj L 101/1 od 15. aprila 2011. godine,
- (4) Direktiva Vijeća Evrope 2004/80/EZ o naknadi žrtvama krivičnih djela od 29. aprila 2004. godine, Službeni list Evropske unije L261,
- (5) Direktiva (EU) 2024/1260 Evropskog parlamenta i Vijeća od 24. travnja 2024. o povratu i oduzimanju imovine,
- (6) Direktiva (EU) 2024/1712 Evropskog parlamenta i Vijeća od 13. lipnja 2024. o izmjeni direktive 2011/36/EU o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava
- (7) Rezolucija Odbora ministara Vijeća Evrope (77) 27 o naknadi štete žrtvama zločina (CETS 116),
- (8) Direktiva Vijeća Evrope 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP Službeni list Evropske unije 2012, L315,
- (9) Preporuka CM/Rec(2023)2 Odbora ministara državama članicama o pravima, uslugama i potpori žrtvama zločina, Preporuka usvojena od strane Odbora ministara 15. marta 2023. godine,
- (10) Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ brojevi 3/03, 32/03 - ispravka, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 29/07, 53/07, 58/08, 12/09, 16/09, 53/09 - dr. zakon, 93/09, 72/13 i 65/18),
- (11) Krivični zakon Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", brojevi 3/03, 32/03 - ispravka 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 35/18 i 46/21 od 27. jula 2021. – Odluka Visokog predstavnika za BiH),
- (12) Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH“ broj 71/14),
- (13) Zakon o oduzimanju imovine koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 66/18),
- (14) Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ broj 29/16),
- (15) Zakon o izvršnom postupku pred sudom Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ brojevi 18/03).

www.coe.int

Vijeće Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Sastoji se od 46 država članica i uključuje sve članice Evropske unije. Sve države članice Vijeća Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, ugovor osmišljen da štiti ljudska prava, demokratiju i vladavinu zakona. Evropski sud za ljudska prava nadgleda provedbu Konvencije u državama članicama.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE